ДЗВОНИ

ЛІТЕРАТУРНО НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Ч. 2

1933

ЛЬВІВ

В. ДЯДИНЮК

ДЗВОНИ ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ МІСЯЧНИК

ЗМІСТ:

2 (23)-го числа за лютень 1933. р., ПОСВЯЧЕНОГО БОГДАНОВІ ЛЕПКОМУ в 60-ліття його життя.

ПЕРЕДПЛАТА ВИНОСИТЬ:

Річно . . . . 18·— зл.
Піврічно . . . . . . 9·— „
Чвертьрічно . . . 4·50 „
Окреме число . . . 1·80 „

ЗА КОРДОНОМ:

Річно . . . . . . 3·00 дол.
Окреме число . . 0·30 „

В Чехословаччині

Річно . . . . . . 2.50 дол.
Піврічно . . . . . 1·30 „
Чвертьрічно . . . 0·70 „

В Румунії

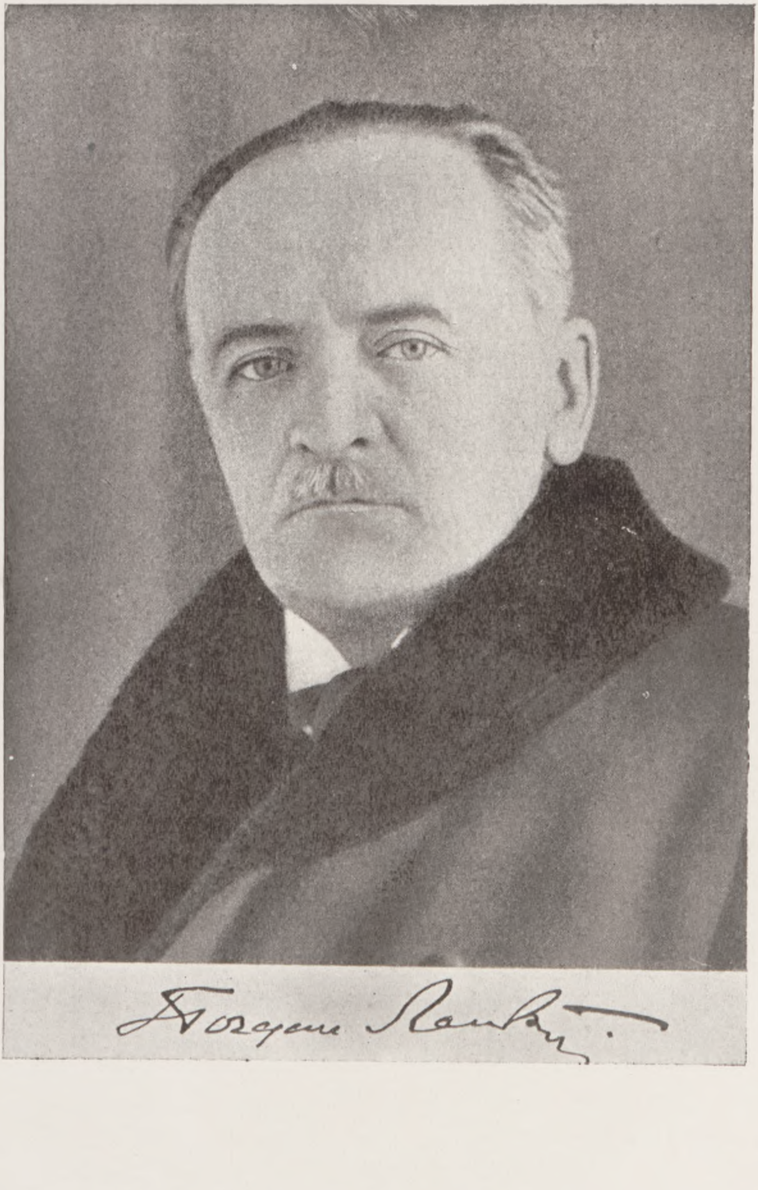
Річно . . . . . . 500 леїв
Піврічно . . . . . 275 „
Чвертьрічно . . . 150 „

Щоби в 60-ліття життя віддати шану й честь великому поетові Української Землі та щоби його віщими словами покріпити на дусі Українське Громадянство серед сучасних невідрадних обставин, отсе число

БОГДАНОВІ ЛЕПКОМУ

присвячує

РЕДАКЦІЯ.

Володимир Постригач.

Богданові Лепкому

в 60-ліття Його уродин.

Удосвіта тремтячою рукою
В родинний чорнозем зерно кидав Ти слів,
Літним чуттям, любовію святою,
Мов соняшним теплом, свій посів палко грів.

Повільно дні... й трудящим злитий потом
У грі злотистих хвиль розколихався лан
І заяснів, мов парень вбтканий злотом,
Неділешний, новий пристроєний жупан...

І Ти не сам вже з сірою журбою...
Ось дзвінко срібний спів — ідуть рядом женці,
Щоб в тихий час вечірнього спокою
Тобі, Сіячу наш, до ніг зложить вінці.

20. XI. 1932.

Уляна Кравченко.

Ювилятові — Богданові Лепкому.

З лугів Поділля — із України —
як запах зілля — як скарб єдиний —
як чарів чар —
з собою взяв Ти — у чужину —
лиш рідне слово...
— — — — — — — — — — — — — —
У творчій тузі — з волею побіди —
Ти службу вічну слову заприсяг...
Воно — те слово — Тобі — як стяг!
Воно — те слово — Вітчина сама!
Ти слова рідного Васаль!
А враз — Ти слова Володар!
— — — — — — — — — — — — — —
Там — не на цвітах і не на степах
а на бетоні —
в чужій юрбі —

Її — Ти бачив — Народню Пісню —
у рис короні — —
з цвітами в долоні...
Там — чув Ти спів — безсмертних журавлів,
Чув в осені симфонію сумну...
Там пригадав Ти казку багряну:
Простір Полтави... всю нашу справу —
козацьку славу...
Твоє то слово оживлює на ново
Тінь Великана —
Мазепу — славного Гетьмана...
Твоє Діло — Його безсмертя —
безсмертя чину...
Як семибарвною веселки стяжкою —
буйне минуле — з майбутнім вяжеш...
Ожив Бунтар!
Ти слова силою — підняв Його —
на педистал...
Воскресла тінь — без вин — без сказ —
для поколінь — дороговказ...
символ борні —
та проти нечести неволі — грімкий протест!
— — — — — — — — — — — — — —
А час — як вихрів шум —
над ланами Поділля —
а відгук слів Твоїх і дум —
триває наче запах зілля —
як чарів — чар...
Орлина пісня-чин — горить...
— — — — — — — — — — — — — —
Богдане! Гей, Богдане!
Маестре слова! Пане!
Тривати будеш вічно —
в нашім пантеоні...
І все — хоч час — ях вихрів шум — пливе —
і ті — що надійдуть — по нас —
перед Тобою —
Поетом — Різбарем — Героя —
схилять чоло —
в доземному поклоні...

Б. І. Антонич.

Поет.

Похилився поет над мунулим,
над життям, що піснями цвіло,
і думки, мов птахи, поринули,
у закутане в казку село.

Похилився поет над рікою,
понад соняшним дзеркалом хвиль.
Лиховісною тінню важкою
в нім відбився гірський, синій шпиль.

І подумав поет: все минає.
Це відоме, звичайне таке,
а одначе ця думка страшна є,
в ній щось моторошне та гірке.

Похилився поет над минулим,
доторкнувся до споминів струн.
Аж раптово над ним промайнуло
старосвітське: „Не ввесь я умру“.

Над книжкою поезій.

Люблю нераз вертатись до старого табурету,
де кілька книжечок лежить оправлених в газету.

Коли зза неба виринає ніч на стрічу дневі,
мов спомин, випливають із полиць слова вишневі.

Слова, що пахнуть житом, сіном, соняшними днями,
надихані землею та навіяні вітрами.

Слова, що вимріяні у безсонні довгі ночі,
коли стріла надхнення вбита в серце їддю точить.

Зникають речі, розвівають довкола стіни.
Дрижу над книжкою у вічности холодній тіні.

З творчости Богдана Лепкого.

Голос надії.

А я кажу вам: день іде,
Іде така година,
Коли ні тут, ні там, ніде,
Кордонів жадних не буде,
Лиш даль далека, сина.

А я кажу вам: близький час
І хвиля недалека,
Що буря звіється нараз,
Згуртує і змішає нас
І зблизька і здалека.

Хто каже вам, що все одно,
Ди жити, як вмірати,
Той тягне вас в багно на дно,
Той вам дає без дна судно
І каже кермувати.

А я кажу вам: майте слух,
І позір тому дайте,
Що вам говорить волі дух,
Про близьку хвилю заверух
І хвилі тої чайте!

Як вдарить нам підземний дзвін
І сурми заголосять,
То йдім туди, де кличе Він,
Через кордони, гень, над Дін!...
Нас кости предків просять.

Не підем ми, прийдуть вони,
Таке вже в світі право...
Як сталь гартується в огни
Так ти нас, воле, розогни,
Веди, веди нас, славо!

Краків, 1911 р.

Вороне чорний.

Вороне чорний! ти з якого краю
Линеш?... „Кров! кров! кров!...
Тихо! я вже знаю.

Вітре, чого ти так сумно й розбільно
Вием?... „Шу! Шу! Ш-нур!..“
Пст! говорити не вільно.

Річко, чом плесо твоє так румяне...?
Га! Розумію.
Випливаєш з рани.

Хтось мене кличе...

Хтось мене кличе, хтось мене
З тихої хати пріч жене.

З тихої хати гонить пріч
В поле незнане, в темну ніч.

Хтось мені шепче: „Бачиш — ліс!
Де твоя шабля, де твій кріс?

Предківську шаблю ржа гризе,
Внук ї на ярмарок везе.

З кріса стріляє до ворон,
А ворог пре з усіх сторон.

Вже чути зойк, вже видно кнут —
А ти ще тут? а ти ще тут?“

Хтось мене кличе, хтось мене
З тихої хати пріч жене.

Не знаю, хто і звідки ти,
А мушу йти, а мушу йти.

1914. р.

У бою кріпко стій.

У бою кріпко стій,
В побіду твердо вір,
Іди на перебій,
Як бистра струя з гір!

Нічого не жахайсь,
(Що гірше від кайдан?)
Судьбі не піддавайсь,
Ти над судьбою пан.

Судьба залізо, ти
І молот і коваль.
В залізо бий, гати,
Щоби зробилась сталь!

Лиш серце най буде,
Яким було колись,
Як буря прогуде,
Щоб рожі розцвілись!

На узліссю хатина.

На узліссю хатина,
Дощ спливає по стрісі,
Крізь віконце дівчина
Блудить оком по лісі.

Зупинилась на стежці:
„Ні його, ані сонця!“
І мережить в мережці
Узористі віконця.

„На край світа, він клявся,
Що за мною полине,
А тепер налякався
Дощевої години...“

На узліссю хатина,
Скаче зайчик по стежці,
Покотилась перлина
По нитках у мережці.

1926 р

Allegro Patetico.

На високій горі стояв город; не великий та гарний.

Білі дімки знімалися одні вище других, ніби виходили на верх гори, щоб звідтам зазирнути в долину, у степ.

На вікнах стояли глечики з квітками, а перед воротами гралися діти ще кращі від квіток.

Як було наближатися пустим і від сонця випаленим степом до городу отсього, то здалеку виглядав він ніби якийсь великий, зачарований замок, ніби приманчива фатаморґана.

Тільки зелені було тут дуже мало, а й на тих хирлявих деревах та кущах, що де-не-де насилу добувала собі право до життя, лежала ніби сніг, біла вапняна пилюга.

Дощ був тут явищем надзвичайним, а на цілий город була тільки одна криниця.

До неї ранками блакитними і вечорами фіолєтними караванами мандрували жінки з цілого міста.

На головах несли глиняні високі амфори і бедра їх колисалися ритмічно.

Кругом криниці сідали вінком ріжноцвітнім і, дожидаючи черги, розмовляли з собою.

А дожидати доводилося довго, бо вода лилася з кипарисового жолібця звільна, повільно, ніби хтось з невидимого клубка снував нитку срібну, тоненьку.

Та вони дожидалися поколіннями цілими і навчилися ждати. Привикли. А діждавшися і зачерпнувши води, несли її уважно, ніби лік цілющий, ніби найдорожче вино.

Аж одного разу ті, що прийшли, — оторопіли.

Жолобець був сухий, води ні крапелинки.

„Покарав нас Господь за гріхи наші великі“, сказали мешканці городу цього, покинули його і пішли в степ, геть делеко, шукати собі нових осель, нової води.

Пішли, лишаючи хати свої і святощі родинні і гроби предків своїх, бо не могли забрати їх з собою.

Пішли на мандрівку довгу і далеку, на невідомі пригоди, на бої з племенами чужими, — пішли, бо рідний город відмовив їм води. Знайшла вона собі серед скель нову дорогу і побігла нею, невідомо, до чиїх рук і до чиїх уст, до чиїх розмальованих амфор.

Город остався сам...

Я чув про нього і, проїжджаючи степом, наложив дороги, щоб зазирнути туди.

Червоне сонце викочувалося ліниво на невиспаний обрій і не дожидаючи, щоб степ привик до нього, кидало йому в очі, ніби приск з горнила, своє сяєво сліпуче і свій палючий жар.

Степ мовчав і корчився з болю, а його розпалини й щілини глибшали все й ширшали, і весь він виглядав, мов пошарпана з розпуки одежа.

На обрію бовванів город, як велитень у золотій зброї, бо кожний шпиль дому був позолочений сяєвом сходячого сонця і кожний камінь яснів, мов алмаз. Як я входив до нього, сонце піднялося високо, від домів клалися на пусті вулиці довгі, темні тіни, а криші, мури, вікна й двері, усе, усе було мов присипане мукою; на всім лежала вогняна пилюга, котрої не струшував ніхто. На вікнах стояли глечики забуті, сухі, без квіток, а на воротах не гралися діти ще гарніші від квітів. Луск моїх чобіт відбивався гомоном крикливим, ніби дім домові передавав несподівану вість, що хтось іде і вікна цікаво дивилися на мене, гадаючи, що може це вертає один з тих, що покинули город.

Город був як велика архітектонічна мумія, непотрібна нікому, покинена на поталу часу.

Навіть ящірки, що давно не бачили людини, крилися до своїх нірок, тільки гадини, скручені в спіралю, спокійно дивилися в сонце і впивалися ним. Знали вони, що навіть чоловік не любить їх і боїться.

Ніби в сні блукав я вулицями і ніби в сні побачив на скруті одної з них дідуся високого, старого, з бородою сивою і довгою по пояс.

У руці тримав глиняну посуду, а другою нагинав чашечки квіток диких і, як мати струшує сльозу з повік своєї дитини, так він струшував з них росу до тієї посуди.

Увесь був сивий, ніби пилом припав, такий як і город увесь, він — частина його.

І ступав так тихо, так нечутно, ніби боявся розбудити ті спомини багаті, що дрижали у кожному кутику.

Виглядав ніби зява, ніби привид таємний, що тільки гляди як і щезне, як і розвіється мов дим.

Та не щезав.

Я поклонився йому і спитав, що він робить таке?

— Збираю росу, бо нема води. Хіба не бачиш?

І дальше робив своє, не турбуючись мною.

— А не скучно і не страшно тобі самому?

— Я не сам. Тут ціле моє життя. Ціле моє життя.

— Розкажи мені про нього.

Сумно покивав головою.

— Уста мої сціпилися від горя і не трібуй розтворити їх, бо хоч би я кричав на весь степ, то не висловлю того, що чую. Не спиняй мене, мені ніяк гаяти дорогого часу. Сонце висушить росу, іди звідкіль прийшов...

І дальше схилявся над кожною ростиною марною і вважно, вважно струшував крапелини роси в свою глиняну посуду.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Так цей старець любив свій рідний город.

Гать будуйте кріпку та високу, щоб нас море грізне не залляло, щоби ми у багні не застрягли, та щоб внуки дідів не прокляли, що не вміли краю боронити.

А я на тую гать кидаю свою пайку — дрібні слова.

Б. Лепкий.

Двоє дітей.

На вулиці двоє дітей. Дівчинка, як намальована, і хлопчик каліка. Гарне чоло, мудрі очі, лиш ніби його по голові хто вдарив і голова всунулася в плечі.

І вже вона не висунеться ніколи.

Обоє в сльозах. Згубили батька й маму. Тепер не знають, що в чужім краю робити. Ніхто їх не розуміє і вони не розуміють нікого... „Нем тудом“.

Люди дивляться на них і головами хитають.

Навіть дітей війна не пощадила. Викинула їх на чужу дорогу, як вітер неоперених воробят з-під стріхи.

Надїжджає повіз, — стає.

Повіз блискучий, коні, якби їх хто милом намилив, пані в шовках.

Побачила дітей і зіскочила до них. Хлопчикові золотий гріш у руки ткнула, дівчинку по головці гладить:

— Бідна, бідна! Хочеш, заберу тебе з собою. У мене гарно. Суконки тобі пошию, біле ліжечко дістанеш, а як чемна будеш, то за свою візьму, бо я дітей не маю. Хочеш?..

— Їдь, Ганусю, їдь! — радить дівчинці братчик, а голова йому ще глибше між рамена лізе.

Дівчинка глянула на повіз, на коні, на паню, і — притулилася до брата.

Не хочу...

Повіз поїхав, а вони дальше пішли.

Дівчинка, як образ, і хлопчик каліка.

Кріпіться в горю та ідіть на бої
Не як недолітки, а як мужі, герої.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Нема ж любови, кажу вам,
Над цю, коли життя віддам
За другів моїх. *Б. Лепкий*

Виїмки з нарису „Моя Вина[1]“.

Восьма година ранку. Хрось дзвонить. Листонош часописі приніс. „Нова Доба“, „Український Прапор“, „Земля і Воля“, „Вперед!“

Давайте їх, давайте їх скоріш!

Це ніби такий папір, як і тутешні німецькі, а всетаки щось друге.

Від них ніби рідним краєм віє, ніби щось знайомого, щось свойого здалеку летить. Давайте їх скоріш!

— — — — — — — — — — — — — — — —

Розриваю опаски і читаю.

„Відкритий лист до дирекції почт і телеґрафів у Львові!...

Чи відомо дирекції почт, що на почті в Дублянах Кранцберґ вибірають всі листи й телеграми писані по українськи й передусім листи українських полонених і кидають у кіш?

Лист — що таке листи?

Шматки записаного паперу, тай тільки. Нераз записані вони рукою, яка вже й пера вдержати не годна. Хорою, голодною, виснаженою рукою. І кладе така рука одну букву малу, худу, а другу велику й надуту, одну на право, а другу на ліво. Хорий писар і письмо хоробливе, мов привид у гарячці.

Бачив я таке письмо.

„Жінко, мамо, брате! Кланяюся вам низько і поклоніться від мене сусідам і цілій громаді. Може я кому що злого зробив

---

[1]) Нарис присвячений Др. Сіменовичеві з Чікаго.

— простіть, як я тут усім і усе пращаю. Напишіть, чи ви живі й здорові? Я живу, але це не життя, тільки мука. Голод терплю, нужда мене обсіла, сорочка пів року не прана. Це не сорочка, а щось таке, що пече моє тіло й їсть. Відписуйте скоріш, бо туга і непевність ще гірше мене гризуть..!“

Читав я таких листів 100, 200 і більше на день.

Деякі були писані голкою на листах, із книжок, з псалтиря, молитовника, із святого письма.

Святе письмо і такі листи!

І писала жінка до мужа: Мій єдиний! Цілую тебе як той хрест святий, як тую плащаницю в церкві... Наша хата згоріла. Живемо в ямі... Тая дитинка, що прийшла на світ, як ти на війну пішов, померла. Не хотіло жити. А старшенькі живуть, але хворі, такі жовті, як віск. Я скопала для них шматок поля і посіяла жито. Решта перелогом лежить, на тебе жде. І ми чекаємо на тебе, вертай скоріш!“

А він ніколи не верне. Минув рік, як над ним білий хрест із чорним номером.

Читав я такі листи, читав їх чимало і знаю, як на них ждуть.

Ранком біля таборової почти цілі товпища стоять. Хто лист або посилку дістане, біжить щасливий у барак.

Щасливий! Але багато вертає голоруч. Так вертали вчора, передучора, рік тому. А всетаки завтра знову прийдуть, певно, певно прийдуть.

Потопаючий соломки держиться.

А там в рідньому краю?

Мати подрану хустину на нечесану голову накине й біжить на почту. „Цитьте діти, цитьте! Як верну, дам по половинці бараболі, ще й хлібцем притрушу. Може лист від тата принесу!“

Побігла.

А там вже таких, як вона багато. Очима вікно сверлують вікно, за котрим урядник розглядає листи.

Очі матерей, жінок, дівчат. Великі, великі, сумні. Це не очі, а туга, не зіниці, а одно питання: є, чи нема? Живе, чи помер? Верне, чи не бачити мені його ніколи?

Ах, очі терпіння, очі тривожного дожидання, очі бездонної туги, чи є що сумнішого від вас?

„На почті в Дублянах Кранцберґ кидають українські листи до коша...“

Хто?

Звірі.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Читаймо дальше. Може щось доброго знайдеться, щось гарного, щось, що в темряві світить...

„Пятнистий і поворотливий тиф у Львівському повіті. Села, Ценарів, Черепин, Брюховичі, Дмитровичі, Маличковичі, Нагіряни... і так дальше і дальше, поки чаша не наллється вщерть,

Тиф, а ліків нема.

Невжеж фабрики не роблять?

Чому ж би ні? Тільки перевезти годі. Границі позачинювані, поїздів не пускають, а як літаками везти, то зістрілять.

А лікарі? Ці послами за границею сидять, як курієри їздять: у всіляких таборах без діла сидять, інтерновані, конфіновані проскрибовані — щось неймовірне таке.

А люди мруть. Це вже не села, а цвинтарища якісь, не горожани, а засуджені на смерть, без вини, без злочину, за те, що родилися на світ. Данте! Ти ще не бачив правдивого пекла, прийди до нас! Це не затроєний штилєт серед ночі у фльорентійському переулку пронизує серце противника, це в білий день мордують людей, на очах цілого культурного світу в двадцятому столітті, після найбільшої визвольної війни.

Визволюють...

Брехня, брехня! Брехня на право і брехня на ліво, цілий світ одна велика брехня, один злочин, не перед писаною книгою законів, а перед невмірущою душею і серцем чоловіка.

Душа? Хто бачив її? Це казка для влюблених і для дітей.

Серце, це кусок мяса з артеріями, аортами, кляпами, з доволі дотепним прирядом до круження крови.

Душа і серце... Ха, ха, ха!

— — — — — — — — — —

Читаймо дальше!

„Дня 27. квітня на стації Котюжани розстріляні більшовиками старшини галицької армії, поручники: Степан Глібовицький, Іванович і Боцура.

Похоронені на кладовищі в селі Обухові...“

Похоронені та ще на кладовищі — велика ласка.

Першого з них я добре знав.

Одинак, остання потіха матері-вдовиці. Пильнувала його, як ока в голові.

Сліди перед ним продувала, щоб по чистому ходив, щоб не то на душі, а й на ногах у його не було порошинки.

І не було.

Високий, ясний лоб, веселі, ясні очі, всміхнені уста — так любив людей, природу, життя.

Книжки також. Зразковий студент — юрист. Міг стати вченим. Міг — та не став.

Розстріляний більшовиками і похований на сільському кладовищі в Обухові.

За що ви вбили цього чоловіка?

Він же нікому не бажав і не робив зла. Не хотів і не міг. Любив життя. За ним тільки один гріх, що хотів волі для свого народу, що боровся за самостійну Україну, добровільно боровся.

Цього й досить. Досить для цих з права і з ліва, бо ніхто з них ніхто не хоче вільної України, одні і другі готовлять для нас нове ярмо.

Для всіх є право на самовизначення народів, тільки за нами цього права нема. За нами є тільки право вмірати. По всіх боєвищах Европи, по всіх таборах і вязницях, від голоду й хоріб, від кулі більшовика й імперіяліста, за нами одна дорога до волі— смерть.

Ми як зацьковані псарями звірі: куди не побіжиш кінець...

Читаймо, читаймо дальше!

— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

Берлін, 21. VII. 1920.

„Царствіє божоє єсть в нутрі нас“ — тай годі. Мені й до нині здається, що тільки плекання гуманних почувань, тільки потирення етичних надбань культури може вирівнати ці рови й дебри, які лежать поміж нами, і в які падемо ми самі, або куди тручає нас наш ближній, який ще не викараскався з зоольоґічного берлога, хоч він може й спить на лебединах пухах і пє із хрусталевих чарок... Б. Лепкий.

Під Великдень.

(у виїмках)

Страсти...

Бачу ґаздів, поважних, у святочному вбранню, і ґаздинь зажурених, мов би з роду-віку радости не знали, бачу хлопців з калаталами, такими голосними, як вони самі, і дівчат до весняних квіток подібних, — всіх їх бачу очима душі.

Довгим шнуром тягнуть з села до церкви.

Тихий вечір окутує їх тінями, а струмочки весняних від глушать їх розмову. На деревах свіжі листки, в ровах лежать останки торішнього снігу: дві скрайності межують з собою, як звичайно в життю.

Ґазди дивляться, чи гарно сходить збіжжя, ґаздині говорять про росаду, дівчата думають про гагілки.

Пахне свіжо зорана земля, з діброви повіває вітер, а далеко десь, крізь хмари, чути радісний крик птахів. Вітають рідну землю. А з-поміж лип набренілих свіжими соками, визирає копуляста церква і моргає ясно освіченими вінками і ніби кличе своїх вірних до себе.

Страсти...

Чую дрижучий голос старого пан-отця, як з полинялих листків читає страсти Христові, чую зідхання мущин, жінок, дітей, ніби це не евангельські слова западають в їх душі, а каміння летить у криницю болю. Здається, цей біль розсадить стіни церкви.

Мигтять свічки в мозолистих руках ніби спомин червоних пожеж, довкола церкви стають пригади Христового терпіння — і Пилат, і Петро, і Юда. Воїни лозою січуть його тіло, а товпа реве. Распни! Распни! Та чого ж всі вони, не такі, як на образах малюють, а ніби нинішні, ніби кожний їх бачив, і не одного, а багато, багато? Багато Юдів, багато книжників і фарисеїв, разбойників і воїнів жорстоких. Багато, багато, багато!

А на цвинтарі дерева дух у собі примкнули, бояться, щоб котрого з них посіпаки царські не зрубали на хрест, або на копіє, котрим прибито бік Христа.

Тихо, лиш пан-отець дрижучим голосом читає, лиш народ зідхає глибоко, лиш далеко десь кигикають, вертаючи з чужини птахи.

Бачу, і нема мабуть між нами такого, щоб не бачив якоїсь церкви і знайомих людей і не питався, маючи серце повне страсного настрою, як ви там цього року годні були вислухати отсих повістей жахливих про муки Христові? Ви, що перебули нові люті страсти катованого народу, ви, котрих били, різали, палили, котрим плювали в лице, а ворожа товпа кричала: „Распни! Распни!“ Як ви перебули ці страсти?

* * *

В пятницю плащениця.

„Благообразний Йосиф, з дерева зняв пречисте тіло Його, плащеницею чистою обвив і пахощами намастивши во гробі новім покрив, положив“.

Так лежав той, що побідив побідою зза гробу.

І весь день люди ішли, щоб покланятися Йому.

Аж темрява загородила дорогу до церкви.

В церкві дяк читає півголосом псалтир.

Чим-раз рідше й тихіше падають його слова. Чим-раз нижче хилиться його голова лиса над пожовклу книгу, — заснув. Лиш масло у лямпах скверчить, лиш дими снуються поміж образами.

І тоді стежкою від цвинтаря до церкви наближається похід.

Без рук, без ніг, в пошарпаній одежі ідуть, у маєстаті терпіння. Вже переступили поріг, уже в притворі, вже до зимних плит припадають. „Ти, що претерпів за нас страсти, Ісусе, Сине Божий, помилуй нас!... Помилуй тих, що осталися в пограбованих хатах наших під стопою ворога, тяжкого. Помилуй поля кровію политі, а тепер наїздниками чужими зайняті. У тих полях праця наша і кости предків наших — не відбирай їх від дітей і внуків, що лишилися по нас. Ми погибли, щоб вони могли жити, щоб рідною мовою своєю тішились і сумували, щоб Ти, Христе, з дерева хресного знятий, по прежньому звичаю у церкві нашій спочив і воскрес. За все, що нам рідне, дороге, серцю близьке — ми боролися чесно до останка, не жахаючись ані мук, ані смерти — Ісусе Христе, Сине Божий, помилуй, помилуй, помилуй нас!

. . . .

Крізь весняні шуми рік і лісів, крізь гамір торговиці світової, крізь невгаваючий рев ненажерливости людської злоби — чую тебе, свята велика молитво безталанного нашого народу — Помилуй нас!

* * *

А як в неділю вперве заграють великодні дзвони і священик тричі зніме хрест у гору і тричі возвістить: „Христос воскрес“ — то чую, як з грудей міліонів вихопиться один великий стон, один червоний крик, один невгаваючий зойк: „і нам належиться життя!“

Ріки скинули з себе ледяні окови й свобідно пливуть в Чорне море, а ми мали б у соромних кайданах ходить до суду віку? Дерева соками новими набреніли і в зелену вбираються обнову, а ми мали б у жебрачому лахміттю на суді народів стати?

Земля родюче лоно відчинила і зерно із долонь спрацьованих приймає і леліє і зростає його на пожиток, а ми мали б спокійно дивитися, як ворог її поміж себе шматує, як її зневажливою стопою толочить і зерно наше у свої засіки несе?

Птахи з далеких вирі́їв вертають і жалібно кричать, побачивши згарища і руїни, а нам хіба ніколи не діждатися, щоб брати і сестри наші вернулися до нас на спільну радість і на спільне горе?

Христе, ти муки приняв за нас грішних і на дереві сорому повис, а на третий день во славі піднявся, а наші батьки, мужі і брати на марне мали б страдати і конати?

Невже ж на марне лилася людська кров і душі як осіннє листя летіли, а край цілий стогнав, як велика Голгофта?

Ні, ні, і — ні!

Як ізчезає дим — най і щезнуть і як тає віск від лиця вогня, — так най пропадуть во віки і во віки вороги воскресення народу!

. . . .

І не присікайтеся до мене ні за мову, ні за літературну форму, ні за психічний аналіз моїх героїв, бо скажу вам щире, я не писав отсих оповідань як письменник, а прямо як чоловік. Літературні амбіції були мені чужі. *Б. Лепкий.*

Василь Ратич.

Сфери творчости Богдана Лепкого.

(На свято Богдана Лепкого в Рогатині, дня 22/XII 1932 з приводу 60-ліття уродин Поета).

Як чуєш і як можеш, так пиши
Для себе, для людей, або для справи.
(Б. Лепкий — Слота, 1926, стр. 26).

Богдан Лепкий поява в нас небуденна. Стоїть у ряді найкращих ліриків сучасної доби, а заразом замикає собою довгий ряд письменників-універсалістів, що їх — по словам наймолодшого рецензента його творчости Є. Ю. Пеленського — як Куліша, Франка, Грінченка й багато інших, видвигають важкі умови нашого літературного та громадянського життя. Ці важкі умови роздроблюють духову енергію українського письменника та загалом культурного робітника на атоми, накидають йому нераз то ролю терпеливої няньки коло вередливої дитини, то ролі непохитного національного провідника та героя, а поета раді б зіпхнути на шлях принагідного віршописця. Вони висисають усі його сили та немов кричать ще: „мало!“

Не зважаючи на ці національні злидні, дух нашого поета їм не піддається, рано прокидається до творчої поетичної праці,

міцніє, кріпшає, набирає сил до орлиного лету у таємні духові простори, оре своїми глибокими думками нашу вбогу ниву, засіває її дорогими жемчугами-мріями й виростають на ній дивні квіти запашні — нові надії.

Охопити в короткому начерку всю глибину вітхненої поетичної творчости, хоч би тільки підсумувати висліди невичерпаної літературної, наукової й громадянської діяльности нашого поета, кинути жмуток світла на важкий, а такий трудящий і плідний життєвий шлях письменника й громадянина, — завдання це нелегке. Та значно його обмежуючи, попробуємо хоч частинно виконати це завдання при допомозі самого таки поета, що поведе нас за руку немов несміливу дитину на ті вершини, з яких хоч замайоріють у нашій уяві й найбільш характеристичні моменти з його життя, і в звязку з ними й найбільш характеристичні риси його духової творчости та громадської праці.

Як людина відчуває світ, якими почуттями виповнена її душа, як вона ставиться до людей і природи, як приймає все те, що несе життя з собою, залежне все від того, яке було її дитинство, як провела вона свою молодість, яке було її найближче окруження в цьому віці. По тим самим психольоґічним законам — рішаючим моментом для майбутньої спроможности праці людини, для вибору форм і шляхів її діяльности, для того, що вона зможе, — є праця над собою, над власною освітою, окремі студії й та атмосфера, серед якої відбувається ця праця.

Ще з більшою силою ці обставини відбиваються на вражливій душі поета. Тому то таку важну прислугу для зрозуміння психольоґії поетичної творчости, для вибору форм, тем і мотивів літературних творів, для зрозуміння загального, пануючого тону в літературнім дорібку письменника, віддає його біографія, а ще більше автобіоґрафія, коли ми маємо до неї можливий доступ. Оттим то — „як чує і як може поет“ — відповідь на це питання дасть життєпис поета.

Перед 60-ти роками. Крегулець.

„Подільське тихе село,
В долині між садами —
Серце моє там росло
Мов квітка між кущами.
(Село — Львів 1917.)

Тиха рівна хата, а перед нею ставок. За ставом росте в уяві малого хлопяти „цвіт щастя“, до якого рветься вже душа малого Богдана, як колись душа малого Тараса „до залізних стовпів, що підпирають небо“. Дід священиком, батько також — до того гарний громадянин і письменник:

„Що йно нині пізнав, батьку рідний,
Як великий ти був, а як бідний!“
(Сонети — 1917)

пригадує поет у 1917 році на вид розваленої в часі воєнної хуртовини рідної хати в Жукові.

Вбоге приходство в Крегульці, а згодом в Поручині й Жукові над Золотою Липою. В кожній порі дня, у будденьчи свято, двері отвором для села в його потребах, радощах і смутках, бо між селом і попівстом у нас не було ніякого плота“ (II/460). В хаті два віконця: „крізь одно видно низькі, димом і порохом вкриті подільські хати, а друге дивилося на сільський, тихий цвинтар, березами обсаджений цвинтар. Тут праця, а там відпочинок (Оля — Львів 1911, стр. 3).

Попівство — це немов перша обсерваторія життєва, з якої душа майбутнього поета спостерігає найменший відрух народнього життя, болі й труд (Над ставом, Настя, Гусій), убожество (Для брата), темноту й забобони (Іван Медвідь, В глухім куті, Вона не з тих, Скапи, Донька й мати), — та його радощі, надії, красу сільської природи, відчуває силу пісні, поезії:

„Колисав мою колиску
Крик неволеного люду
І так в серце вколисався,
Що до смерти не забуду. (Заспів 1901).

Тут поет слухав тієї страшної сповіди землі про те, що

„...люди роблять ніч тай день
а піт все ллється, ллється,
А смерть рубає їх у пень,
А доля з них сміється.
Така ніч сірих наших піль
Мене на світ родила
І весь свій смуток, весь свій біль
На серце наложила. (Краків, 1902).

Тінь цього смутку лягла на все життя та на всю творчість поета.

Змалку чарує його вразливу душу краса народньої пісні, веселої й журливої то селянок з Жукова і Доброкута, то талановитого самоука, сліпого скрипака з Поручина, або того живого фонографа народніх пісень, яким були для поета тітки Глібовицькі. Писані картки історії народу заступали йому старинні колядкові мельодії, як відгомін тої глибокої української давнини.

„Не від шкільних лавок
Я набрався гадок
Про минувшину рідного люду,
А з думок — співанок
Парібків і дівок
В чистім полі, в жнива, серед труду“.
(На чужині — „Я учивсь“ I/333).

— признається пізніше поет і ця пісня народня понесе згодом поета на своїх крилах у надземні світи, як незрадлива подруга.

„О пісне народня! Одна ти мене
Лиш одна ти мене не лишаєш
І куди тільки доля мене не жене,
Ти за мною, як пташка літаєш.
(До нар. пісні — 1904).

Мельодії рідної пісні (С. Крушельницької, пяніста В. Барвінського та славних европейських композиторів захоплять згодом

поета до самозабуття й поетова муза не одну з них перетопить у поетичні строфи (Музика Брамса, Бетовена чи Шопена) — й навпаки, немов у відплату, сповнить поезія Богдана Лепкого творчим надхнінням і інших великих музиків та композиторів (Д. Січинського — Finale, В. Барвінського — Глибоким, тихим вснуло сном, С. Людкевича — До Черемоша, Ф. Колесси — Що то за грім, Б. Кудрика „Часом я тужу за тобою" та ін.).

Вкупі з природою та піснею доповнюють ще й твори малярства ту мистецьку атмосферу, в якій проживає поет змалку в батьківськім домі. Гостинна батькова хата стає прибіжищем малярів. Стіни хати обвішані малюнками доморослого маляра Райзнера та маляра німця Швугера, а між ними пишався образ Магдалени, про який нишком говорили як про твір славного Тіціяна. Один епізод з того часу глибоко запав у душу дитини. Одного осіннього вечора застав малий Богдан маляра Швуґера над твором своєї молодости, портретом поетового діда й тихо плакав. Що йно згодом зрозумів поет, що це був плач за молодістю. Та цей епізод не пропав безслідно в душі поета. Дитячим серцем полюбив він мистців-малярів і небаром — уже в перших ґімназійних роках — навязав він дружбу в Бережанах із талановитим малярем-диваком Стоцьким, шкільним товаришем великого польського мистця Я. Матейка. І хоча поетичні проби складає молодий Богдан уже як учень II. ґімназійної кляси, то перевагу віддає зразу пензлеві (довгий час зберігався в бережанській ґімназії його молодечий твір: портрет Маркіяна Шашкевича) й студіям малярським віддається поет із запалом ще й на університеті у Відні. Сліди цього захоплення малярством пізнаємо з самих ранніх його поетичних і прозових творів аж до останніх історичних повістей, яких широкі малюнки давнини так і напрошуються на полотно (Трильоґія „Мазепи"). До якої міри захоплювали поета твори малярства (подібно як і музика), як піддавали йому теми, будили настрої та поетичну уяву, видно з численних поетичних ремінісценцій або з окремих його поетичних творів, тісно звязаних із плястичним мистецтвом (Образи Бекліна, Меюфера та ін.). Образ Куриласа піддає поетові тему для його ліричної перлини „Над рікою":

„... Намалюй мені, брате,
Наддністрянську, підгірську долину,
І вечірню, спокійну годину.
Синю-синю, задуману дуже.
    А долиною яр нехай веться,
    Глибочезний, скалистий, бездонний.
    А яром най потік невгомонний
    По камінню шумить, ніби злиться.
Намалюй над яром тим тернину,
Бодяки і кропиву і глоги.
Поміж ними пусти дві дороги,
Одну в гору, а другу в долину.
    По одній, най вона іде, друже,
    А по другій його пусти, брате,
    Перед ними ні ліса, ні хати,
    А між ним яр глибокий дуже.

Так ідуть вони мовчки в долину —
Доокола спокій, наче в гробі...
Намалюй мені, друже, картину,
Щоб я мав який спомин по тобі".

(Над рікою — I/24).

Або більш реалістична картина:

„Як було здалека дивитися на церкву й на обідрані, поперекривлювані хати, то здавалося, що гурма дідів вийшла з дому божого й сунеться з торбами один за другим понад річку, до коршми, підпираючися вербами, як палицями". (Іван Медвідь II/10).

В природі й житті в сусідстві із цвинтарем і дзвіницею, що видзвонювала всі смутки й радощі села, кидається в очі поетові з одного боку тверда, неминуча конечність:

„Такий то вже цей божий світ!
На все, що лиш дійде до літ,
Смерть покладе долоні". (Осінь I/51),

а з другого — постійна зміна в житті та природі: „а по бурі йде погода". Вони й засновують у душі поета той фільософічний спокій, такий питомий українському хліборобові, навіть супроти смерти, перед якою йому не страшно. „Нікого не вбив, нікому віку не вкоротив, не обікрав. Пережив своє, тай треба забиратись. То так, як той робітник. Зробив роботу тай до дому". (Дідусь, II/269). Цей настрій проявиться згодом у тихій резигнації, що не веде поета до розпуки, а лишає місце й для погідної віри в майбутнє.

Це була б тільки злегка начеркнена емоціональна сторінка поетичної творчости Богдана Лепкого, загальний тон і характер його почуття й світовідчування, що своїм корінням сягають дитинства й ранньої молодости, овіяної теплом любови в батьківській хаті, її мистецької атмосфери, молодости очарованої красою подільської природи й народньої пісні, розжалобленої безпросвітним життям села, безрадної супроти його недолі, хоч не зневіреної в його будуччину.

Така ґенеза й загального характеру його поезії, ґенеза того, як чує, як відчуває поет світ і життя.

Розвиток інтелєктуальних і духових сил враз із волевими диспозиціями поета на щойно обговореній основі, в звязку із його життєвими періпетіями, покаже нам знову ширину, інтенсивність і характер діяльности майбутнього мистця слова, педагога й громадянина, дасть заповідь того, що поет зможе.

От уже в дитячих роках помітне в нього незвичайне зацікавлення до книжки, велике бажання знання. За буквар служать йому „Новорічні дзвони" Діккенса, пятилітньою дитиною читає вже „Марусю" Квітки, а „Кобзаря" Шевченка (празьке вид.) читає так пристрасно, що мусять його перед ним ховати. Найкращим учителем, а потім і найщирішим його літературним критиком був великий батько поета. Його бібліотека з улюбленими драмами Шекспіра, духове середовище, яке мало таку притягаючу силу для тодішньої ґімназійної молоді (Зенон Кузеля й ін.), бібліотека сусіднього лат. пароха з Біща з цінними старовинними

виданнями та збірками з історії мистецтва, згодом літературні й фільософічні розмови батька з високоосвіченим сотрудником лат. пароха, старовинні Бережани з поетичною околицею (Руриська, Рай, Лісники, Звіринець) та столітньою ґімназією, в котрій зростала колись „веснівка“ галицького відродження, Маркіян Шашкевич, мали могутній вплив на розвиток духових сил поета та його зацікавлень, і стали йому за ту першу „літературну приготівку“, що спонукувала вже молоденького ґімназиста з II. кл. до перших поетичних проб.

Молодий Богдан уже починає уважніше приглядатися й до того „глухого кута“, в якому животіє український селянин. Він починає розуміти, яка запущена нива народнього життя, та скільки рук до праці вона дожидає. На селі ні часопису, ні читальні, ні власної крамниці, ні шпихліра, забобони, неохота до освіти, темна, затуркана громадська рада, серед села коршма, що розпиває й обдирає темне село, широкі панські лани й вузенькі, мужицькі смужки — нивки:

„Там стирти наче вежі
А тут лиш межі, — межі!“ (Осінь).

Цей образ села хто зна чи не накинувби поетові ролі народнього просвітника, якого згодом змалює вам залюбки в своїх образках з життя того „глухого кута“. Та його життєвий шлях повернеться в іншу сторону. Зміняється середовище поета. Образ рідного села та рідного краю понесе поет у своїй душі на чужину:

„Збіжжа кругом. Синіє блават в житі,
А панський лан, як море те одно,
Голодний хлоп, в старій подертій свиті —
Це рідний край і піднеє село“.
(Сонет — Відень, 1891).

А на чужині: університет, фільософічні й мистецькі студії у Відні. Літературна, мистецька й духова атмосфера великого міста. Богдан Лепкий з захопленням віддається малярству. Та туга за рідним краєм рішає про перевагу поезії над малярством, хоч поет мимо гарячої заохоти товариша, також поета, Михайла Петрушевича-Новицького, не зважується ще пускати у світ своїх творів. Щойно поворот до краю, а зокрема на посаду вчителя бережанської ґімназії, якої ще недавно був учнем, пробудив у поета письменницьку відвагу й ту енерґію, що й до нинішнього дня його не кидає. Що поет зважився на цей крок, у цьому безпеперечний вплив мало вже раніше його знайомство із поетами Франком, Щуратом і Вороним, а вдома передусім заохота батька, письменника Андрія Чайковського та також письменника, вірм. пароха в Бережанах, пізнішого архиеп. Теодоровича.

Педагогічна праця Богдана Лепкого в бережанській ґімназії залишила по ньому найкращі спомини серед товаришів праці та серед шкільної молоді. Він став улюбленим поетом тої молоді, що вивчувала з захопленням його осінні мельодії, його „Сповідь землі“' „Над рікою“, та ін. правдиві жемчуги лірики. До поклонників, що з пієтизмом ставилися до його музи, нале-

жав і автор цих скромних рядків, що на жаль не мав уже щастя бути його учнем. Поет попращався і з бережанською гімназією і з рідною землею вже на довгі-довгі літа, переїзджаючи в 1899 р. до Кракова, де занимає посаду вчителя української і польської мови в одній з гімназій та лєкторат української мови на краківському університеті. Попри педагогічну працю залюбки віддається поет фільософічним студіям, (Шпіноза, Кант, Шопенгауер), а згодом і основним студіям над добою гетьмана Мазепи, використовуючи багаті західно-европейські джерела. Поет навязує тісні взаємини зі своїми (Стефаник, Коцюбинський) та польськими письменниками, поетами та мистцями, а особливо з громадою письменників „Młoda Polska", до якої належали такі літературні мистецькі таланти, як Виспянський, Пшибишевський, Каспрович, Оркан й ін.

Тут треба шукати звязків поета із новішим літературним напрямком, т. зв. неоромантизмом, що так близько підходив до психіки поета. Поет стає одним із творців того напрямку в нас, т. зв. „Молодої Музи" (1905). У розмовах зі своїми та чужими про українську дійсність зроджуються під впливом туги за рідним краєм нові теми, форми вислову, мотиви в поетичній творчості поета, що майже рік річно збагачує від тепер українську літературу все новими збірками поезій і оповідань. Зроджується бажання показати й чужинцям красу нашої поезії, багацтво й давнину нашої літератури та скарби нашої питомої культури. В ряди годи відвідає поет рідний край, відпічне у наших чарівних горах (у Розтоках над Черемошем, у Скільському), де:

„Відживає серце хоре,
Обновляється душа". (Наші гори І. 30).

і знов полине на чужину, над береги Адрії та на місце своєї важкої щоденної праці в Кракові. Та поет волить над красу моря...

...наш очерет
Над панство бездільне, наш люд
І працю і клопіт і труд,
(Таке то життя вже собаче)
Що серце десь рветься, щось плаче
На те, щоб з далеких доріг
Вернути до маминих ніг". (Над морем).

Та звідусіль набере поет животворних сил до невсипущої літературної та наукової праці, яка є виразником і його глибокої громадянської діяльности.

Світова заверюха, яку прочуває поет своїм віщим духом уже на кілька літ перед нею, понесе поета незнаними шляхами з важкими думками про рідний край, який відвідує в останнє перед війною в серпні 1914. р. Емігрантське життя, скитальщина, Відень, Вецляр...

„Широкий рівний шлях
В пустий простір біжить
— — — — — — — —
Мандрую сам, куди?
Нікого не стріну

Згубилися сліди
У рідну сторону —
На все? На все? (Мій шлях — Вецляр, 1916).

Нові обставини, нові вимоги праці, від якої письменник і громадянин ніколи не відказується, хоч

„І не в добрі мені жилося
В чужім краю“.

Комітети допомоги емігрантам, „Культурна Рада“, „Союз визволення України“ у Відні, та табори полонених і важка культурна праця над освітою й раціональним освідомленням полонених земляків у Німеччині. Горем сповнене серце находить одиноку розвагу в поезії, а свої думки і настрої переливає в строфи, що кровю капають із його серця в таких архитворах, як Буря, Intermezzo, Ноктурн.

Та прийшов кінець воєнної хуртовини, кінчиться й скитальщина поета. Він осідає на постійне в Кракові й занимає там до сьогодні катедру української літератури на Ягайлонському Університеті.

Так друга частина поетового життєпису — на основі головно його ж таки автобіографічних записок і творів — дозволила нам хоч немов крізь серпанок зазирнути у притвори таємної поетової робітні, щоби на порубках терням встеленого життєвого шляху відшукувати заповідь того, що поет м о ж е та схопити нитки його такої всесторонньої літературної та громадської праці.

Нашим скромним бажанням хоч відчути, як не вповні зрозуміти те, що справді дав і дає Богдан Лепкий і рідній літературі і рідній нації.

„Моя душа як струна тая,
Багата на всілякі тони,
На ній і коломийка грає
І похоронні плачуть дзвони. (1899).

Від перших поезій „Ідиллі“ та „Сонету“ 1891 р., друкованих вперше щойно 1895 р. у львівськім „Ділі“, аж до останньої поезії в журналі „Рідної Школи“ за м. грудень м. р. — яке багацтво думок і тем, яка глибина почувань, скільки постатей, переживань схопила поетова творча уява з дійсности й перенесла на папір, скільки часописів, журналів, альманахів, збірників і видань прикрашували його твори, скільки перекладів його писань пішло у світ, роздзвонюючи наше імя, нашу славу, скільки чудових перекладів і переспівів чужих поетів дав він нашому письменству, яке багацтво літературних форм використав у своїй письменській праці та поетичній творчості! Годі в короткому, принагідному рефераті піддати це багацтво хоч би побіжному розглядові. Тому обмежимося до намічення тих т р ь о х г о л о в н и х с ф е р поетової творчости та його діяльности, що так виразно зарисовуються в його багатому духовому надбанні:

„Для себе, для людей, або для справи“!

Для себе.

У субєктивній поезії Б. Лепкого звенять наскрізь оригінальні своєрідні тони, не зважаючи на деякі (мимовільні) резонанси

музи Шевченкового Ґенія, Франка, або поезії т. зв. „Молодої Польщі". Основним її тоном туга, сум і самота:

„Батьком тих пісень
Безвідрадний сум,
Безутішний день,
Невмолимий глум.
Матірю — туга
А кумою — злість
І тота жура,
Що гризе і їсть". (Молоді пісні — 1901).

Або:

„Стоїть сосна, сама одна
Символ мойого суму". (На склоні гір I/47).

Туга за „цвітом щастя" і сум ідуть у слід за поетом і на чужину („Лиш спомини лишаються — мов пасма паутини" [Осінь]) і спомином у рідну землю:

„Той тихий і сумний настрій
Несе мене світами
І я лечу на крилах мрій
До батька і до мами". (На святий вечір),

або в іншім місці:

„Хоч як тут і гарно й розкішно,
Хоч як і весело і втішно,
Хоч скоро й безжурно йде час,
Мої ви! Я тужу до вас". (Над морем 1911).

Поетові здається, що разом з ним сумує і тужить природа, й він на хвилину немов забуває про свою одинокість і самоту:

„Гей ріко! Однакі наші шуми,
В тобі филі грають, в мені думи". (Над рікою).

Поетові сповідається зі своїх болів і суму земля, а поет із своїх глибоких дум природі.

Також кохання занимає в особистій ліриці поета дуже важне місце. Йому посвячує поет окремі циклі*). Та кохання в поета неземське, очищене від життєвого бруду:

„Ти криниця туги,
Що в безмежний простір
До добра і краси
Пориває мій зір.
В очах твоїх я небо бачу". (Весною).

Та все таки одинокою розрадою для поета, сповідницею його думок, терпінь і мрій — остане поезія, що то

„...всюди є,
І в людях і в природі,
І поки чоловік жиє
(І) їй умерти годі". (Поезія I/13).

У поета нема літературних амбіцій, своїх думок не пише для слави, бо вона потребою його життя.

„Напишу от і лекше стане,
Немов тягар скотився з груди". (1899).

---

*) Цикль „Весною" зіставляє В. Сімович щодо мистецької композиції та глибини почуття із „зівялим листям" Ів. Франка та „Miłością" Каспровича.

— каже поет уже перед 33 роками. Поезія для нього немов якась космічна сила:

„Горять на небі зорі,
Від поля, від лісів
Несеться у природі
Поезія світів". (На небі сонце гасне).

і особливо бентежить поета надмір почуття, що не находить для себе вислову:

„Як мала дитина стою
І з утіхи плещу в руки.
Чую серцем, а промовлю
Так це тільки звуки, звуки..." (Над морем 1911).

Та поезія — це не тільки його розрада одинока, вона його фільософія, бо почуття це могутніша сила від самого розуму. На цій силі основує поет свою віру в краще майбутнє цілого людства:

„З тих мрій, коли вони лиш щирі,
Світи повстануть ясні, краскі,
І многолюдні, многогласні...
. . . .
Все бути може, може буде
Бо серце більше відчуває
Чим розум зрозумів і знає.

(Як сонце згасне — під вечір).

А тепер перейдемо до другої сфери творчости Б. Лепкого:

Для людини.

Не тільки любовю до природи й поезії захоплюється серце поета. Воно палає великою любовю до людини як такої. Мало що не із кожної стрічки його поезій, з кожного нарису чи оповідання, визирає лагідна, спочутлива до людського горя душа поета:

„Товаришу! Люби життя,
Люби людей, природу,
А кривду кинь у забуття,
Мов камінь в тиху воду"! (Intermezzo, IX. 1917).

В шумах ріки вчуваються поетові людські болі й зідхання:

„Цить! то не филя шумить,
Не ріка котить срібні хрусталі,
То невпинно пливуть
У невідому путь
Людські сльози, терпіння, печалі"! (Над рікою).

В оповіданнях Б. Лепкого маємо цілу галєрію постатей, огрітих теплом чоловіколюбного поетового серця, починаючи від нещасної, поневіряної собаки Босого, а кінчаючи на жахом проймаючих жертвах світової війни.

Особливо нужда й поневіряння, викликають велике спочуття в серці поета:

„Піду я в чисте поле,
В саме полудне — жар,
Стерня там ноги коле,
Хлопятко босе — голе
Пасе двірський товар". (Жуків, 1900).

І особисте людське горе, болі та терпіння ворушать серце поета (Настя, Хлопка, Стріча, Гостина), й праця, неволя та соціяльна кривда находять в його особі гарячого заступника (Гусій, Для брата, Звичайна історія, Над ставом, Закутник та ін.).

Навіть негативних типів не клеймить автор клеймом осуду, а немов супроводить їх тільки з відтінком якогось суму, що не зробили нічого доброго на світі, чи для людей, чи для громади (Ювилей, Аванз та ін.). Одинока остріша зброя в руках поета — це легка іронія, якою вдаряє на матеріялізм, егоїзм, облуду та насильство (Сон, Хлопка, Жертва, Прикрий сон, Мишка, Моя вина та ін.). А от примір з поезії:

„Бий, лови, держи медведя!
Клич людей! Подай рушницю!
У сараки дєдя Федя
З колешні пірвав телицю!
Чим він діти нагодує,
Як минеться бульб остаток,
Що буде як зафантує,
Секвестратор за податок.
Тьфу! Стидайся! Гріх великий —
Досить хлопа кривдять люди,
То хоч ти, мій вуйку дикий,
Міг би серце мати в груди!" (Лови I/36).

Не дивно буде, що найбільше здригається серце поета на вид страхітливих жертв світової війни, яку вважає джерелом безодні болів, страждань, мук і насилля, соромом людства.

Своїх героїв находить він у вязниці, лазареті, стрілецьких ровах, між дротами в таборах полонених, на воєнному пожарищі. З душі поета виривається найгостріший осуд світової війни, що найшов такий сильний вислів у дантейських картинах „Бурі" або „Листів Катрусі" або нарисі „Під Великдень" та багато, багато інших.

„Стоїть верба. На ній — о що за вид!
Тікайте очи! Люди — сором, стид!" (Верба — I/251).
Важиться пімста там і лють і злість.
Той змій хіба всю нашу землю зїсть. (Краєвид I/258).

Та найсильніші слова не в силі передати цієї жахливої дійсности:

„Ні, ні! Оповідання — це слова,
А дійсність — гляньте! сива голова.
А дійсність, гляньте, рана не згійна,
Це все вона, це все вона, війна". (Ibid I/264).

Такого оборонця своїх прав і найсвятіших почувань, співця страждань і безодні горя, найшла людина в творах і особі високогуманного, чоловіколюбного поета Богдана Лепкого.

І третя головна сфера творчости та праці поета:

Для справи.

Для рідної справи працює Б. Лепкий головно як педагоґ і як письменник.

Свою педаґоґічну карієру — як уже була згадка — розпочав він як учитель української мови в бережанській ґімназії.

Своїм безпосереднім впливом не тільки будив серед молоді гарячу любов до рідного слова, рідної пісні й любов до народу, але розбуджував серед неї також зацікавлення літературним і культурним рухом у нас і ін. европейських народів. Серед молоді творилися літературні гуртки, й не один із нинішніх молодих робітників пера, бувших учнів тієї гімназії (Франц Коковський, Михайло Рудницький та ін.) чи не завдячує заохоту до літературної праці тій атмосфері, що її витворив і полишив у бережанській ґімназії учитель і поет Б. Лепкий. А скільки в тій атмосфері росло ентузіястів краси поезії, пісні (хоч би співак Роман Любинецький), та тих ідеалів добра й краси, що зогрівають їх до нинішньої днини!

В Кракові віддається поет також педагогічній і науковій праці, яка ще більше поглощує його сили, залишаючи для поета ледве пізні нічні години. Тут серед чужого середовища розвиває свою неоцінену педагогічну працю (для чужих) і для своїх. Поет дає чудовий переклад на польську мову „Пісні про похід Ігоря“ (1911), яким так захоплювався пок. Іван Франко, а легко складеним, на жаль не скінченим нарисом „Історії укр. письменства“ будить у молоді любов до рідної культури, до літературних скарбів нашої давнини, до рідного слова. Цю працю продовжує згодом дальше своїми вступними впровадженнями до поезій Я. Щоголева, оповідань Ю.Федьковича, творів Івана Котляревського та багато ін. Не забуває й про наших найменших, видаючи для них чудові народні казки. Виховну й новітну працю веде й на еміграції не тільки своїми популярними статтями та виданнями в „Культурній Раді“ й „Союзі визволення України“ у Відні, й згодом у Німеччині, але також своєю безпосередньою повною посвяти культурно-освітньою працею на лекціях, курсах для емігрантів та полонених земляків, які засіяне ним золоте зерно понесли по всіх просторах наших земель. Особливо громадянськими мотивами перенята наскрізь всестороння письменська діяльність Б. Лепкого. Вона й здобула собі заслужену назву — подекуди може й зі шкодою для його поетичного таланту через його роздробленість — назву письменника універсаліста.

Громадянський світогляд поета — по словам найосновнішого досі критика його творчости, Василя Сімовича — спирається на селянську верству, від якої сподіється визволення цілої нації, й тому автор уже ранніх оповідань (Іван Медвідь, В глухім куті, Дочекався, За що?, Оля й ін.) звертає таку пильну увагу на суспільно-культурні обставини села, його темноту, заскорузлість, відсталість, та на важкі змагання перших піонірів освіти на селі. Поет не звязує себе ніякими соціяльними теоріями, програмами чи політичними партіями. Просто сама справедливість вимагає, щоби земля була селянська:

„Ти дав їй кров і піт
Вона буде твоя“.

(Стефаникові — Краків 1901).

Вкупі з тим кидає Б. Лепкий друге гасло: „най живе освіта“, яка єдино поведе нарід до волі (Оля 1911, стр. 24). Тому то такими улюбленими його героями — головно в перших оповіданнях — громадянські діячі та просвітники села: Між ними й учитель, що його на донос звільняє влада з посади (Оля), й студент, що помирає з нужди та праці на чахотку (звичайна історія, й селянин — інвалід з-під Кенігреду, що не може помиритися з туподумністю села й всі свої надії покладає на підростаюче молоде покоління (Іван Медвідь) і той старенький селянин — виборець Миколишин, що сповняє свій громадський обовязок, бо „мені в гробі спокою не було би, як би я не зробив того, що до мене належить“. (Дочекався).

Від суспільних мотивів поет переходить скоро до патріотичних, що мають своє джерело в любові нашої давнини, народніх пісень і рідного краю. Любов рідного краю найшла дуже сильний вислів у патріотичній ліриці. (На маргінесах, Шевченко, В храмі св. Юра й ін.), та головно в історичній повісті.

Поет питає: „Хіба ж це гріх свій край любити,
Своїм язиком говорити
І що святе, не дать на сміх —
Хіба ж це гріх? (В храмі св. Юра 1914).

Поет малює величні постаті нашої бувальщини від Хмельницького до Кальнишевського (Чекає нас велика річ), що своїм цілим життям учать нас любови, праці та посвяти для рідного краю. Залюбки спинюється його увага на Прометею українського слова, Шевченку:

„В життя страшній пустині,
Мов на Голгофті я писав закони,
Якими ви живете, ще й до нині,
Я жив, терпів і вмер за міліони“
(Шевченко — Краків 1902).

Тією любовію України й жива сама українська література — по думці Б. Лепкого („Чим жива українська література?“. Відень, 1915).

В історичній повісті будить він глибоку давнину, відчуту в старовинних колядках, поглиблену довголітніми основними студіями, й веде нас туди, де „предків дух“ нас „просить“. В нашій уяві воскресають староукраїнські княжі часи (Вадим), поет іде „слідами Ігоря“, змальовує народні здвиги за козаччини (Сотниківна) та розгортає перед нашими очима широкі, величні картини доби найбільшого нашого державника новіших часів у монументальній трильогії „Мазепа“. Мистецькими малюнками наших зривів і упадків автор немов гартує нас і хоронить від зневіри, з невдач у минулому кує нові завдатки для світлої будуччини.

Оттими творами добуває собі автор не тільки славу мистця слова, але й заслужене становище улюбленого вчителя молодого покоління та духового провідника свого українського громадянства.

Та на арфі спогадів і туги поета зично звенять і струни сучасности й могутні акорди майбутности. Вони не

рвуться й досі. Тими акордами, як той вартовий на становищі, найбільші послуги віддає поет — саме для рідної справи. Вони то бють на тривогу, то розкривають „незгійні рани“ сучасної доби, то лагодять їх і гоять, проганяють зневіру й песимізм, підіймають у гору духа — вливають нові надії!

Послухаймо тих акордів:

Ще перед світовою хуртовиною бє поет у дзвін тривоги своїм віщим словом:

„Гать будуйте кріпку і високу, щоб нас море грізне не заляло,...
та щоб унуки дідів не прокляли, що не вміли краю боронити“.

І поет кидає свою пайку на гать. Він прочуває, що:

„...близький час
І хвиля недалека,
Що буря звіється нараз,
Згортує і змішає нас
І зблизька і здалека“.

І справді прийшла воєнна хуртовина. Тоді поет, як той вартовий, будить і кличе нарід — не зважаючи на свої антимілітаристичні настрої:

„Вставай, вставай, вставай
Не час тепер на сон,
Мов рана рідний край,
Мов зойк один і стон“.

або: „Шумить гуде подільський лан,
Пooраний ровами
— — — — — — — — — — —
Нема вже радости в селі
Лиш сльози, біль і рани“.

Поет розкриває ті рани в дантейських картинах-поемах: Буря, Intermezzo, Під Великдень, Ноктурн.

„Сльози ріками по краю розлились“
(Мій спів — 1918).

„А те поле в хмарах нині
А я браття на чужині“. (Спомин — 1918)

Тому й робить собі гіркі докори, що нема його там, де важиться доля міліонів. І в результаті:

Стояв я сам один, немов на варті
Забутий вояк у чужій землі.
І України я шукав на карті
Шукав, шукав, та не було її. (ЛНВ. 1923).

Поет уже близький песимізму, — та спогади на хвилю відвернуть його від жахливої сучасности в давнину й звідтам добуде він ц і л ю щ у в о д у на болючі рани сучасного покоління:

„Ти кріпко вір, бо віра чуда діє,
Без неї скрізь пустар і суєта,
У гору дух, хоч серце пада й мліє
Минуле, річ свята!“
(Із записної книжки 1918).

І як колись на „батуринських руїнах“ кріпився дух поета вірою, що:

„Не сяде пан
Ні цар ні хан
Там де колись сидів гетьман
Ніколи!“ (Батуринські руїни — 1911)

— так тепер поет цією вірою кріпить сучасні покоління й показує їм дорогу з упадку:

„Я вірю як у Бога
В відродження країни.
Ще єсть, ще єсть дорога
З упадку і руїни!
Дорога праці труду
Братерського єднання,
Щоб на просвіту люду
пішли наші всі змагання.
Щоби нас єдинила
Любов життя і волі,
Непоборима сила
Дрімає в нашім полі“. (1918).

Отся безмежна любов до рідного народу та віра в непоборииму силу, що дрімає в його полі, — віра, якою кріпить поет сучасне покоління — це й є та головна основа, на котрій розвинулася саме третя сфера творчости та праці поета: для справи.

Поет питається:

„Чи тії сни лиш сняться?
Чи може раз здійсняться?“ (1914—1920).

І поет і нарід увесь з поетом вірять, що... здійсняться!

(Рогатин, 19—21. XII 32).

М. Козак.

Головні моменти наукової діяльности Богдана Лепкого.

Нива дослідів над історією української літератури в Галичині густо вкрита непроходимим „причинкарством“. Час від часу появляються видання, в яких можна вичитати високі міркування, чому лист такого то і такого письменника з такого то року удержаний в такому то тоні і т. д. Творів, що кидали би критичним рефлєктором світло на цілість української літератури обмаль, монографій про поодиноких письменників та їх твори ще менше. На тлі цього сумного запустіння особливо замітно відріжняються критичні літературні студії Франка, Щурата і Лепкого. Франко, Щурат і Лепкий — письменники, поети. Письменники, коли пишуть про літературну критику — то нетільки міркують розумом, але також відчувають серцем. Звідти їх зрозуміння для основи літературних творів — ідей, звідти їх бажання дати і в ділянці історії літератури по мистецьки викінчені твори. Великі вчені — це

поети. Недосяжний ідеал вчених — Плятон. Плятон творив по мистецьки.

Мистецький вір — це форма, в якій автор виявляє свою душу. Душа — це духовий світ мистця як цілість і єдність. Вона обіймає і розум і всі ірраціональні елєменти. Та цілість — це хаос поки мистецька творчість не оформить її у постаті літературного твору. Сума проявів духа, не вилита у відповідній формі — це тільки матеріял, а не твір мистецтва. В ділянці історії літератури спис подій, хоч би вони і були причиново повязані, не є мистецьким твором, коли вони не мають нічого спільного з душею автора, коли він тільки їх реєстратор. Тут треба ідейного повязання. Щойно провідна ідея надає критичним літературним мистецьким студіям — мистецьку вартість. І тією рисою відріжняється саме наукова творчість Богдана Лепкого, точніше „Історія Української Літератури“ [1]) Ювилята.

До появи цієї двотомової історії українського письменства Богдана Лепкого були в нас три основні твори у тій царині: це писання Омеляна Огоновського, Миколи Петрова та Івана Франка. „Історія літератури руской [2])“ Омеляна Огоновсського важна як перша спроба систематично представити українську літературну творчість. „Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.[3])“ Івана Франка — це сирий матеріял, це дуже корисний список літературного надбання. „Очерки исторіи украинской литературы“... Миколи Петрова також хибують: вони перш за все русофільські, починаються тільки з XVIII. століття і пропускають усну словесність. „Начерк історії української літератури“ Богдана Лепкого це великий крок наперед.

Перша і основна риса цього твору — це відчуття, це серце поета, що горіє любовю творчости. Як для кожного письменника, так для Лепкого жити — це творити. Творити це давати щось зі себе. Жити, творити — це здійснювати якусь ідею. Яка ж ідея була Лепкому компасом при писанні його „Історії української літератури“? Українська Національна Ідея! Ціль твору Лепкого: доказати, що стара київська княжа Русь — це одно зі звен українського національного ланцюга, що між поодинокими добами української історії існує тривкий звязок і його найсильніший вислів — це староруське письменство. Ювилят побивав тут відому московську теорію Погодіна. Суть теорії Погодіна така: В часі татарських нападів корінне населення Київської Руси переселилося на Північ. Київську Русь згодом заселили пришельці з нинішної Галичини і Волині. Колись була „Єдина“ Русь. Населення Києва було те саме, що й Московщини. Тому все староруське письменство — це творчість москалів! Історія української літератури Ювилята — це

---

[1]) Начерк історії української літератури. І. т. — 1904 р., II. т. в 1912; оба вид. в Коломиї. Друге справлене вид. з ілюстр., Київ — Ляйпціг 1923.

[2]) Исторія литератури руской. 6 т. Львів, 1887-94

[3]) Нарис історії українсько-руської літератури до 1890. р. Львів 1910.

великий ревіндикаційний процес: його метою доказати, що староруське письменство — це по суті українське письменство!

Друга основна риса „Історії української літератури“ Лепкого це її синтетичний характер. Історію письменства автор розглядає на загальному історичному тлі Руси-України і з особливою увагою зазначує вплив Византії. Ювилят один з перших на літературному полі пориває з необоснованими поглядами про шкідливість впливу Византії на Україну і дає в загальних нарисах огляд византійської літератури. Цей византійський „ревізіонізм“ Ювилята — це один з дуже відрадних проявів українського культурного відродження, що почалося на Галицькій Землі з вступленням на митрополичий престіл Ексц. Кир. Андрея Шептицького. Виразно кажемо: „культурного відродження“, бо культура це — всі прояви духа народу. В основах всякої культури стоїть релігія. Дальші вислови культури — це наука і мистецтво. „Ревізіонізм“, що почався у відношенні до Византії на горі св. Юра в ділянці обрядово-релігійній, поширився на науку і мистецтво. Його вислів в науці, в історії літератури — це Ювилят, в історії мистецтва та мистецького впливу Византії на Україну — це проф. Володимир Залозецький. В історичній, історіософічній і політично-суспільній ділянці подібні погляди висловив творець державницької школи в українській історіографії пок. В. Липинський та його ідейний ученик і політичний однодумець Др. Василь Кучабський.

Дальша позитивна риса діяльности Лепкого як історика українського письменства—це наскрізь своєрідне відношення до усної словесности. Ювилят всупереч дотепер принятим звичаям звязав її в одну цілість з писаною літературою, перевів її поділ по епохам і виділювані в той спосіб поодинокі її частини включив до письменства даних періодів української літератури. Через те усна словесність на тлі даної історичної епохи стає зрозуміла і не робить враження чогось відірваного, що так важко іноді читачеві із широкої громади звязати з дійсним життям.

І підхід Б. Лепкого до літературних творів з чуттям і його становище до усної словесности живо нагадують вказання теоретиків романтизму. Романтизм був у свій час поширений на Україні. Під впливом одного з його визначних теоретиків проф. харківського університету Кроненберга виховався відомий український історик Микола Костомарів.

З інших ідей твору Лепкого слід відмітити тільки для повноти картини ще дві: реалізм і демократизм. Але це була данина, яку Ювилят зложив ідейним поглядам, що тоді панували всеціло в українстві. Коли тільки почався український державницький рух, що вийшов з історичних дослідів бл. п. Вячеслава Липинського, Богдан Лепкий перший проводить його ідеї у своїх літературних творах. Захоплений книгою Липинського про полковника Кричевського пише низку патріотичних поезій, задуманий над теперішним і будучим українського народу приходить за Липинським до висновку, яке корисне під національним

оглядом було би обєднання старої української, спольщеної шляхти, що почала вертати до рідного народу з тими молодими, але не досить виробленими силами, що виходять з-під сільської стріхи. І збірка віршів п. з. „На маргінесах“ і повість „Під тихий вечір“ та інші історичні повісті Ювилята вказують, що демократизм, про який говориться в його історії письменства, це щось переходове, немов чуже і навіяне з чужих піль на його творчість, що так ділає своєю могутньою хліборобською стихією.

„Історія української літератури“ Богдана Лепкого відіграла велику виховну ролю. Учений тієї міри як проф. Степан Смаль-Стоцький казав, що навіть не счувся, коли зі Львова доїхав у Відень з книжкою Лепкого в руках. Але нетільки вчені оцінили її позитивні сторінки. Також і школа — учителі-педагоґи поставилися до неї прихильно: здається Петро Карманський говорив, що його ученики доти знають українську літературу, доки її написав Богдан Лепкий — себто до останньої чверті XVI століття. Твір Лепкого вказував також дорогу новим дослідам. Спосіб досліджування усної словесности, введений в українську історію літератури Б. Лепким засвоїв Михайло Грушевський, що (побіч М. Возняка) впродовж останніх кількох років встиг видати частину широко задуманої історії українського письменства. Російські наукові круги, проти яких зверталася праця Лепкого своєю провідною думкою про єдність і безперервність української історії, поставились до неї нерадо як до суто української, але признали, що розділ про „Слово о полку Ігоревім“ доказує, що автор тут у себе в хаті наче домовий хазяїн. Польський переклад „Слова о полку Ігоревім“ зі вступом і поясненнями Ювилята удостоївся признання австрійського міністерства освіти у Відні, а пок. Іван Франко — критик дуже гострий — назвав його найкращим зі всіх дотеперішних і признав, що у деяких темних місцях він найбільше підходив до оригіналу! Цю саму думку виявили щодо перекладу Лепкого „Слова...“ також і чужинці: побіч поляків — чехи і серби. В. Горак свій чеський переклад з 1913 р. цього найціннішого памятника літератури княжої Руси затитулував: „česky ohlav dle originalu, překladu Erbenova a pékného tlumačeni polského od Bohdana Lepkiho. Др. Іван Еріх свою працю п. з. „Slovo o Polku Igora hrvatsko-srpski i slovenacki prijevodi“ (Сараєво, 1930 р.) присвятив Ювилятові: „posveceno Prof. Bogdanu Lepkomu“.

Подібними рисами як „Історія укр. літератури“ відзначається і цілий ряд інших літературних нарисів Б. Лепкого, що наче доповнюють найновіші часи з історії українського письменства Ювилята, як знані й прегарно та влучно підхоплені характеристики укр. письменників в праці „Незабутні“ (Берлін 1922), як праця про Маркіяна Шашкевича (Коломия 1910), та збірка „Чим жива укр. література“ (Відень 1915) та ін. Дуже цікавим являється його нарис „Marja Konopnicka“, Szkic literacki (Sprawozd. wyższ. gimn. za r. 1898, Brzeżany 1898) та його „Ukraina“, zarys literatury, Podręcznik informacyjny (Warszawa-Kraków 1930), який

автор зладив для ознайомлення чужинців з укр. літературою[1]). Останніми часами Ювилят готує книгу про польські переклади з Шевченка: вона вийде як окремий том „Записок Науков. Тов. ім. Шевченка.

Побіч цього не забудьмо, що Ювилят виконав величезну „чорну" і дуже невдячну видавничу роботу: зредаґував, пояснив у цінних вступах і примітках до яких 50 літературних творів[2]). На особливу згадку заслуговують великі 5 і 3 томові видання творів Шевченка. Ювилят дав також першу біографію знаменитого мистця української прози Марка Вовчка. Але це все ще не кінець. Таж Ювилят це сучасний матеріяльно незабезпечений інтеліґент: для хліба більшість свого життя проводить спершу як ґімназійний учитель і лєктор української мови в краківськім університеті, а згодом після війни як професор українського письменства у найстаршому польському науковому вогнищі — „Alma Mater Jagiellonensis Cracoviae". Скільки енергій, скільки нервів, серця і думок пішло у тій праці на щоденному варстаті! Скільки думок і почувань зродив своїм словом Ювилят як ґімназійний учитель і університетський професор у своїх учнів і слухачів!

Нинішні часи такі горді „на фізичне винищування" і „грубу силу" легковажать справи духа та його подвижників — творців і лицарів Ідеї. Людей, що займаються духовим, нематеріяльним „реалісти" вважають „непродуктивними"! Диво дивне: тільки після таких „непродуктивних" як Богдан Лепкий остається тривала спадщина!

X.

Здалека і зблизька.

Зміст: Союз: — Гітлєр — Папен. — Зовнішна чи внутрішна війна? — Побороти розклад! — Фундаменти сили німецького народу. — Страх перед... монархізмом. — „Palę Paryż" — Дещо про хліборобів і хліборобську ідеольогію. — Демократія, більшовизм, націоналізм. — Перші „вістуни" урбаністики. — Хліборобська стихія в Богдана Лепкого. — В. Липинський і Б. Лепкий. — Трагедія української здеклясованої інтеліґенції. — Історичні повісті Б. Лепкого. — Універсалістичні риси в творчості Лепкого.

Гітлєр — канцлєром Німеччини. Малярський челядник — канцлєром! Гітлєр і Бісмарк! „Homo novissimus" і расовий пруський юнкер. Гітлєр — канцлєр. І Бісмарк канцлєр. Бісмарк — ми-

[1]) Виказ наукових праць Б. Лепкого, що вийшли окремими книжками, гл. в „Матеріяли до бібліогр. Б. Лепкого" в цім числі стр.94—5. Там очевидно не виказано цілого ряду статтей Ювилята, розсипаних по укр. виданнях включно до останньої про Тараса Шевченка в 1. ч. Визволення України" Варшава 1933.

[2]) Виказ зредагованих ним книжок гл. вступ до статті. „Матеріяли до бібліогр. Б. Лепкого" в цім числі стр. 91—2.

нуле. Гітлєр — майбутнє. Неясне майбутнє! Бісмарк — творець другого німецького цісарства. Гітлєр???

Гітлєр — канцлєр з довіря юнкра, фельдмаршала Гінденбурга. Віцеканцлєр — Папен. Гінденбург і Папен — типові пруські юнкри. Юнкри — хліборобська, шляхетська верства Пруссії. Її твір — пруське королівство. Її твір — друге німецьке цісарство.

Юнкри — це розум, плян, залізна воля і послідовність! Гітлєр — це маси, це неопановане чуття, це — розпука, це розхитані нерви тієї Німеччини, що програла війну. Може розум — юнкри: — Гінденбург і Папен — опанують почування, вспокоють розхитані нерви: — Гітлєра і німецькі маси. Може...

— Буде війна! Все переміниться! Го, го! Гітлєр не простить! Так „фільософує“ наш брат...

— Ні! Не буде війни! Не буде війни зовнішньої. В Німеччині — війна внутрішна. Нинішня Німеччина — це Гінденбург і Гітлєр та Тельман і Шайдеман. Консерватисти і „наці“ та комуністи і... соціялісти. Зовнішної війни не буде!

Гасло союзу: — Гінденбуг — Папен — Гітлєр, — розум і чуття, — юнкри і маси: Побороти внутрішний розклад. Побороти марксизм. Соціялізм — це рак, що підточує Німеччину впродовж 14 літ. Комунізм — це загибіль Німеччини впродовж року! Побороти соціялізм і комунізм — це спасти Німеччину!

Побороти? Чим? Тими „довгими ножами“ демагогії, що їх Гітлєр гострив на глупоті і наївності мас? Тією „сокирою“ варварської безоглядности і божевільного легковаження, що „наці“ післали одному з католицьких епископів? Може таким „чудесним“ способом як перемінення всіх німців небльондинів на бльондинів? Може „релігією“ Вальгалі, Водана і Тора в „реконструкції“ Розенберга? Ні? — Ні! Новий уряд хоче поборювати комунізм і соціялізм іншими засобами: опертям на фундаменти сили німецького народу! Той фундамент — це христіянство, родина, національна і політична єдність, честь для великого минулого, гордощі німецької традиції! Гордощі німецької традиції, велике минуле? Коротко: Гогенцолєрни! Віттельсбахи! Вільгельм II.!

— Що ви з тим монархізмом? Це ж непопулярне!

— Непопулярне? А щож? Більшовизм „популярний“?!

— Та ні! Тільки знаєте: воно незручно!

— Незручно? А як би так вернув сьогодні до Німеччини Вільгельм II., то буде „зручно“? О! Скільки то тоді буде „монархістів“! Всі! Так як нині вони безкритично „республіканці, так завтра будуть „монархісти“! Абсолютно досконалих політичних систем нема. І монархія не є абсолютно досконала. Але вона краща від інших систем — дає сильну і тривку владу!

— Та що ви! Хіба Німеччина не має сильної і тривкої влади? А Гінденбург!

— Якраз Гінденбург — це щось наче сурогат монархії. Це відблиск тієї Німеччини, що будувала фльоту, володіла кольо-

ніями, проводила залізницю до Багдаду: вона не знала... безробіття і безпритульних дітей на вулицях Берліна! Німеччина найшлася (говорім бодай раз стилем тих, що „вирішують"... пером по папері всякі „проблєми"!): у „рішаючій стадії історичного процесу!" Найкраще його назвати: Між Вільгельмом II і Тельманом! По словам одного публіциста — це „девятнадцята битва в історії світу! Це щось, що нагадує — Саляміну і Катальонські Поля. Німеччина — ключ до панування в Европі. Німеччина найдужче прибита кризою. Німеччина має 6 міліонів комуністів!

— Захопити Берлін! Захопити Берлін! — З піною в роті кричать в Москві. — Захопити Берлін — це здійснити варварську мрію комуніста Ясінського п. з.: „Palę Paryż", завтра Варшаву, Відень, Прагу, Копенгагу — словом Европу. Знищити, побороти Тельмана і Шайдемана — це врятувати Европу! Тому до слова прийшов Папен з християнством, родиною і пошаною минулого. З гітлєризму осталось одно: „Deutschland, erwache"! Гітлєр і Папен — це образово норовистий націоналістичний мустанг, з... юнкром на сідлі!

Пруські юнкри, що уговкують гітлєрівського мустанга викликують рефлєксії, поважні рефлєксії. Юнкри — це щось подібне до англійської земельної шляхти — джентрі, це щось, що нагадує Бетлєна (яке „гарне" уявлення дав йому хтось про українців!), щойно померщого гр. Апонія та ін. Англія, Угорщина і Німеччина — три краї в Европі, де хліборобське населення впливає на політику. Як воно дивно! Майже в кожній европейській державі хлібороби — велика або величезна частина населення. Де ж вони? Хто з ними рахується в політиці? Так! Хлібороби — більшість майже в кожній державі. Але ж на жаль це тільки хліборобські маси. А маси без провідників, без усвідомлення своєї стихії у слові власної ідеольогії — це „виборче знаряддя" в руках демократії, — „це „гарматне мясо", це „робоча худоба" в машині колгоспів. Колись провідною верствою хліборобського населення була шляхта. Нині вона майже скрізь знищена: „земельні реформи" — це той памятник, який переможна у світовій війні демократія бажала поставити на її могилі. І тут вся суть справи: на місце старих провідників хліборобського населення дати нових, сполучити ідеольогію і досвід старих шляхетських провідників з енергією нових. Без народження такої провідної верстви — хліборобів „репрезентуватимуть" „селянські посли" в роді наших радикалів (іншими словами: „дядя" Маркс... за плугом!) і демократична преса писатиме зі зле укриваною іронією: „Наш селянський посол Гринь", „наш селянський посол Юра". Такі „селянські посли" дуже нагадують горобців, що їх пташники саджають у клітки для примани „вороблячих мас", що гуляють на волі і не виявляють особливої охоти лізти в сіть.

Основні риси хліборобської ідеольогії: ірраціоналізм, патріотизм, індивідуалізм, обмежений релігією і монархією, універсалізм.

Ірраціоналізм: хлібороб співживе та співпрацює з природою. Через те має почуття, що у всесвіті існують сили, які можна розумом відчувати, але якими не можна кермувати. Звідти пливе релігійність хлібороба, віра в Бога, в Його Вічні Закони, яким покорюється людський розум.

Патріотизм: батьківщина хлібороба — це земля де він живе і працює. Нація в поняттю хлібороба — це співмешканці даної землі, це ті, що спільно з ним боряться з природою Рідної Землі.

Обмежений *індивідуалізм:* для боротьби з природою треба дисципліни й організації, але рівночасно треба кожному оставити можність самостійно думати і ділати в межах спільних понять і потреб.

Звідти розумна релігійність хлібороба, який хоче знати, чому вірить. Звідси монархізм хлібороба: для поступу, для походу вгору треба сильного і тривкого проводу. Але провід повинен служити загальній цілі. Звідси конституційні закони, що означують таку ціль і обмежують провід.

Універсалізм: відносини між людьми і народами хлібороб регулює одним правом, одною ідеєю: не можна собі бути католиком, а другому бажати, щоби його знищили поганці, собі лишити монархію (Бісмарк!), а другим дати республіку, собі бажати єдности і спокою, а другому післати у запльомбованому вагоні бакцилі більшовизму! Добро завсіди добром, зло завсіди злом. Німці забули про те і дістали від французів республіку. Вільгельм II. не заборонив післати Росії Леніна і сьогодні має вже від 14 літ руїнницьку пожежу в Німеччині, а для себе вигнання!

Цілковита протилежність ідеольогії хліборобської — ідеольогія міщанська, демократична. В її основі лежить раціоналізм і релятивізм. Джерело всего розум. Якогось одного добра нема. Добре те, що таким розум вважає. Звідтіль безвірство, звідтіль вільнодумність, звідтіль скептицизм. Кожний має по свойому рацію: одної правди нема. Релігія це „опій для народу“: вона „обмежує“ розум! Монархія — це „забобон“: вона не дає „свобідно“ проявитися розумові одиниці в політичному життї.

З демократії виріс більшовизм і націоналізм у таких відмінах як фашизм і гітлеризм. Для більшовиків „моральний закон“: добро комуністичної партії. Для націоналістів — добро — нації. А що ж є тим добром, а що злом? І більшовики і націоналісти відповідають: те, що добрим або злим вважає наш розум! Але кожний своїм розумом інакше думає: тому треба дану думку силою накинути. Звідтіль ідеольогічна нетерпимість і політичний терор. І більшовизм і фашизм оперті на терорі. І більшовизм і націоналізм атеїстичні, раціоналістичні і релятивістичні. Більшовизм нищить безпощадно всяку релігію. Націоналізм покищо заслабий на те: він намагається тільки підпорядкувати собі релігію і церков. Але не брак змагання до створення „націоналістичної релігії“ у формі культу Водана

(Розенберг), Святовіда (Шукальскі) і мабуть... Дажбога (Вікул). І більшовики і націоналісти — це „містики раціоналізму" [1].

Україна мабуть найбільше хліборобська країна в Европі. І що ж? За Збручем над хліборобом запанувала кочова комуністична орда, а тут в Галичині і на Волині „селянська" інтеліґенція несе в „маси" присвоєний в „школах" такий чужий хліборобській стихії мійський демократичний, націоналістичний або більшовицький світогляд. Навіть у письменство починає втискатися „урбаністика". Крізь цю „урбаністичну" призму: життя — це — препоганий смітник, люди це наче собаки, що жеруться за кіст. ! Що за „висота", який „зрив"!

Але це тільки початки затроєння: їх можна легко побороти. Величезна більшість українського письменства дише хліборобською стихією. Возьміть твори цьогорічного Ювилята Богдана Лепкого! У його творчості найдете всі риси хліборобського світогляду... Не вірите? Прошу: Для Лепкого не має нічо „кращого над небо задивлене в море". Це наче два велити проти себе: хто кого поборе? Филі на морі бушують і піняться. Ясні зорі, задивлені з бездонну пропасть, спокійно горять. І Лепкий задивлений у той „хаос вічнотворчий" між небом і морем каже: „Чоловіче, між ними, ти, маленька безсила пилина". Що ж це? Це ж той споконвічний ірраціоналізм хлібороба: він пливе зі зрозуміння, що у всесвіті існує Сила, що всім кермує і супроти неї людина це — безсила пилина. Як море даремно шле до неба хмари з вітрами, так людський ум даремно літає „на сонце, на зорі": хмари знімаються... і падуть на землю „дрібними дощами". І морські филі дальше бушують. І людина рада би „злетіти до неба, а лине до землі". Це вічна трагедія людини, трагедія Ікара! Людське життя уявляє собі Ювилят як потік, що пропадає в океані часу. Людина — „слуга і пан життя" — це тільки капля в цьому океані! А людські чини?

Хоч як хто поров би „стальним веслом" море, хоч який був би мудрий... води не розітне! Зробить слід на хвилечку, але надійде хвиля і слід „піде під-спід"! Так! Смерть — це кінець всего найкращого на світі — як пише В. Липинський. Все промине: „зозуля як бувало буде в літі кувати", „над полями сходитимуть вечірні зорі" і виростатимуть „веселі квітки". Почуття величі Цього, що по синім „неба плаю розсипав зорі, а людей пустив наче в мандрівку" зроджує прегарну молитву:

„Ніч над морем. Ідуть хвилі легенькі
　　　　мов мрії.
Далеко, гень далеко беріг —
　　　　край надії.
В прибережній каплиці дзвонять:
　　　　в небо чисте
Перлові звуки линуть: аве!
　　　　аве Христе!"

---

[1]) Як виходить зі змісту статті — автор має всюди на думці *скрайний* націоналізм. *Ред.*

Лепкий любить землю: Хотів би „іти полями, обняти в гаю кожне дерево, цілувати кожну квітку і до землі припасти як до мами“. З тієї любови пливе „віра в стихійну силу українського хлібороба і надія, що він збудує свою власну культуру, своє власне життя таке відмінне від міжнародної крамарсько-фабричної суматохи“. Але ж хліборобське населення — це ж перед війною селянські „маси“ і спольщена українська шляхта. Без її повороту до українства, без сполуки досвіду „старих панів“ з енергією „нових панів“ — хліборобське населення України ніколи не зможе відіграти відповідної ролі. Тому Ювилят підпирає творами свойого пера „Przegląd Krajowy“, що під редакцією В. Липинського ширив гасло територіяльного патріотизму і обєднання української шляхти польської культури з українською інтелігенцією, що вийшла з народу. Цю саму думку Б. Лепкий провів на галицькому тлі у прегарній повісті п. з. „Під тихий вечір“.

Б. Лепкий — це один з найближчих приятелів В. Липинського в краківському періоді його життя: „Ми жили зі собою у щирій дружбі — каже Ювилят — і йому завдячую я неодну гарно пережиту годину“. Під враженням монографії В. Липинського про полковника Станислава Михайла Кричевського повстала ціла низка поезій Лепкого п. з. „На маргінесах“. Основний вірш тієї збірки п. з.: „На маргінесі книжки про Кричевського“ дуже влучно змальовує настрої української здеклясованої інтелігенції, що в більшості вийшла з народу, пройшла чужу школу і не розуміє минулого Рідної Землі. Вона почуває себе в світі наче „безприютна“. Її „рідний споконвічний кут“ — чужий для неї. Куди не гляне в минуле — все для неї пустиня. Місто простих доріг бачить тільки баламутні сліди. Повна сумнівів вона питає: Чи там, чи тут для нас приют, наш дім, наш храм? Де ключ від ясних брам долі — волі? Де ж цей божественний бич, щоби крамарів гонити зі святинь? Де той ключ, щоби вмерлих будити? Де висить цей великий дзвін, що воскресення дзвонить? Де є той Він, що чорта з люду гонить? І з гірким серцем стверджує поет, що нині всі ми словами герої, але як дійсно прийдеться до діла — мліють серця, трясуться нам руки! А відвага кудись полетіла! Скільки тут болючої правди! Яке наше національне життя було би здорове, коли би в ньому було більше реалізму, більше зрозуміння тієї правди, що людина не Бог і тому не може змінювати незалежних від себе обставин часу і місця, але також і не малпа та що може найти вихід з кожного положення, коли тільки знає, чого хоче і вміє те хотіння здійснити при помочі розуму і волі! На жаль нема зрозуміння тієї правди: „Лиш дехто збудиться часом“ зі сну щоденної байдужности, „зірветься з берлога...“ стертої на триння фразеольогії, „вимахує руками...“ очевидно без нічиєї шкоди і без власної користи, „заявляє“, що „він світ здобуде... І в ту мить паде назад без тями“. Забув бідака, що самим „хотінням“ нічого не вдієш, коли нема сили хотіння здійснити...

Окрема згадка належиться історичній повісті Ювилята. З правдивим зацікавленням читаємо в „Мотрі“ про приняття царя Петра в Мазепи: він подає характеристику европеїзованої Богданом Хмельницьким України. Поведінка при столі підчас пиру москаля Меншікова і української козацько-шляхетської старшини так живо нагадує ті сторінки „України на Переломі“, де В. Липинський переводить порівнання між „самодержавієм“ московським і українським, між московською боярською і українською козацько-шляхетською верствою. А сцена з „Мотрі“, коли козацька старшина присягає Мазепі боротися з ним за визволення від Москви пригадує сойм в Чигирині в 1656 р., так описаний у цьому самому творі Липинського: „всі полковники, осавули й сотники складали собі взаємно, проміж себе, присягу, що коли хтонебудь на них наступатиме, то вони проти того ворога всі, як один муж, вмісті стояти будуть“. Врешті послухайте: „Не бійся, гетьмане, зміни! Бійся, щоб не змінив її! Ідеї. Будь вірним їй до сконання, умри для неї. Вона твоя паня. Вона одна. Без неї жизнь — судно без дна. Не переїдеш ним на другий бік, ні за рік, ні за вік, дарма! Судно без дна, — жизнь без ідеї...“ Так говорить до Мазепи Невідомий — персоніфікація національного сумління. І як же це все нагадує слова В. Липинського, почавши від 1929 р. про ідею української державности і українського монархізму!

Твори Достойного Ювилята мають у собі безсмертні, універсальні риси: подив для Божої величі і глибоке зрозуміння людської слабости — трагедії старої як людство. Над ними неодин „замислиться і задрижить душею, зриваючись до кращих ліпших днів“ *).

Ти кріпко вір, бо віра чуда діє,
Без неї скрізь пустар і суєта.
У гору дух, хоч серце пада і мліє
Минуле, річ свята!

Б. Лепкий.

Є. Ю. Пеленський.

Матеріяли до бібліографії Б. Лепкого.

(Спис писань Б. Лепкого, що вийшли осібними книжками).

На запрошення Редакції „Дзвонів“ взявся я за складення бібліографічного покажчика писань Б. Лепкого, звязаний рівночасно одним застереженням обмежитися до окремих (книжкових) видань. Воно вповні врозуміле, коли зясуємо собі, що мало не у всіх українських часописах і в безлічі чужих друкував Лепкий свої писання. Додаймо до цього ще довгий шмат часу: поверх 35 літ, тоді стане ясно, що в наших умовинах складення повної бібліографії його творів і писань про нього виходить майже поза межі

*) Цитати з кн. „Богдан Лепкий: „Писання“, т. І. Українська Накладня.

можливого. Одно, що праця розтягнулася б на декілька літ, потягнула би за собою багато коштів, а коли врешті-решт була би готова — обємиста собі книжка — не найшовся б накладчик...

Тому обмежуємося до книжок. Для широких кругів дадуть вони доволі пластичний образ поета, тимпаче, що понайбільше важніші, друковані раньше у часописах, увійшли згодом у поодинокі збірки. Правда, не дає це уявління цієї популярности, якою тішилося чимало творів Лепкого, що передруковані безліч разів у всіляких часописах, альманахах, шкільних підручниках тощо. На це не має вже ради. Хто хотів би прослідити це, мусів би переглянути всі річники часописів, починаючи з „Діла" 1895 р., „Зорі", далі „Літературно-Наукового Вістника" й усіх майже інших тогочасних цього роду видань, а кінчаючи найновішими, як „Літопис Червоної Калини", „Дзвони", „Дажбог" і чимало інших, не виключаючи згадуваного вже „Діла".

З цих самих причин не вводимо в покажчик великої вже літератури про поета, зокрема сотень рецензій. Все ж таки про найважніше годиться сказати. — Основний життєпис Лепкого зладив др. З. Кузеля[1]), а найкращу досі і найповнішу оцінку його творчости др. В. Сімович[2]). Кромі цього проф. Кузеля згадує у „Струнах" (Берлін 1922, 193 ст.) ще й про інші писання[3]). Згадаємо теж і про нашу статтю, та не тому, що вона між оцінками його творчости з нагоди 60-ліття є мабуть найобширніша, й через це може основніша від інших останнього часу, а просто тому, що вийшла вона теж окремим випуском і є це, якщо не помиляємося, єдина досі книжечка про творчість Лепкого[4]).

Не подаючи точнішої бібліографії, годиться хоч сказати, що дуже багато творів Лепкого перекладено на чужі мови. Найбільше на німецьку, далі на польську, чеську, словацьку, сербо-хорватську, московську, англійську, угорську й ін. (Деякі з них відмічує Б. Лепкий в поясненнях до своїх творів: „Писання т. І, а головно т. II. *Ред.*)

Варті окремої уваги малюнки й рисунки Лепкого. Чимало з них було репродукованих, особливо всілякі проєкти вінєт, заставок, ініціялів й інших ґрафічних прикрас.

Окрема ділянка праці Б. Лепкого це переклади, яких чимало вийшло з-під його пера. І тут знову ми обмежились в бібліоґрафії до літературних перекладів.

Поруч цього даємо теж список наукових і популярно-наукових писань Лепкого.

Надто розширило би наш показчик вичислення цих видань, які зредаґував Лепкий. Було їх поверх півсотні. Ці, що появилися до 1924. р. ввійшли в бібліоґрафію Кузелі. Лепкий зредаґував три- і пяти-томове видання творів Шевченка з основним вступом і коментарем, як і в інших зредаґованих ним виданнях, далі низку окремих випусків його ж писань, (2 вид. „Кобзаря", „Повісти", „Гайдамаки", „Три поеми", „Думки", збірку в честь Шевченка „Достойно єсть"), далі повні видання або вибір з творів І. Котляревського, П. Куліша, М. Вовчка, О. Стороженка, Я. Що-

---

[1]) Зенон Кузеля: Богдан Лепкий. Біоґрафічний нарис. Написав... „Золота Липа" Берлін 1924 7—89 ст.

[2]) Василь Верниволя: Богдан Лепкий. (Нарис літературної діяльности і спроба характеристики письменника за двадцять пять літ його письменницької праці.), гляди Б. Лепкий: „Писання" т. І. Київ—Ляйпціґ 1920- V—LXXVII ст.

[3]) Статті М. Лозинського, М.(?) Крушельницького в „Ділі", Сріблянського в „Українській Хаті". — М. Євшан: Богдан Лепкий. (Під прапором мистецтва). — О. Грушевський: З сучасної української літератури 1908 [відбитка з „Літ. Наук. Вістника"] — С. Єфремов: Історія укр. письменства 436—7 ст. — „Українська Муза" 891—902 ст. — A. Ch. Wutzky: Bohdan Lepkyj „Ukraina" 1920 і т. д.

[4]) Євген Юлій Пеленський: Богдан Лепкий, „Українська Школа" 1932 6—9 ч. 95—99 ст. і окремо: Богдан Лепкий. Літературний нарис. Бібліотека Дажбог ч. 6. Львів 1933 м. 8⁰ 15 ст.

голіва, О. Федоровича, поодинокі твори: Гребінки (Приказки 3 вид.), П. Куліша (Чорна Рада), С. Руданського (Співомовки 2 вид.), Л. Глібова (Байки), О. Федоровича (Казки), В. Барвінка (Скошений цвіт), І. Тобілевича (Суєта), далі збірники творів: „Струни", Антольоґія української поезії від найдавніших до нинішних часів", 2 томи (Берлін 1922 8⁰ VIII+139+XII+296 ст.), „Рідне Слово" Збірка новель і оповідань українських авторів I. (Берлін 1922 16⁰ 288+II ст.), „Наші казки" 2 т. (Київ—Ляйпціґ 1919 і 1922 16⁰ 48+44 ст.) „Наша пісня" (Вецляр 1916 16⁰ 34 ст.) і ін. З наукових писань вийшли в його редакції трьома виданнями „Історія України" М. Аркаса, „Всесвітня історія" Й. Чайківського, „Національне питання" Б. Клима й ін. Врешті чимало перекладів, як от казки братів Ґріммів (2 книжки), Гауфа, Андерзена, „Сальоме" О. Уайльда, „Гуморески" А. Аверченка й ін.

Оставляємо на боці музичні композиції до слів Б. Лепкого. Деякі списані у Кузелі [1]), як от В. Барвінського, М. Гайворонського, Ф. Колесси, Б. Кудрика, Л. Лепкого, С. Людкевича, Д. Січинського і В. Чабанюка. Пізніше вийшли С. Людкевича („День і ніч падуть сніги", композиція на один голос), Я. Ярославенка („Видиш брате мій", Львів 1928, „Ой видно село" Львів 1927) і ін.

Нашу працю незвичайно улегшила бібліоґрафія проф. З. Кузелі [1]) (по рік 1923), яку ми використали повнотою, одначе справили її не в одному й доповнили кількома позиціями (бібліоґрафія Кузелі складалась на еміґрації.). Розуміється, що й доведено її до найновіших часів.

Ізза недостачі місця введено скрізь найдалі йдучі скороченння, не подається друкарні, тощо. При книжках зазначено зміст словами: вірші, повість. Коли нічого нема, то це оповідання. Л. значить Львів.

I. Поезія і белетристика.

1 а) З села. Збірка оповідань. Чернівці 1898 [з переднім словом Льва Турбацького] накл ред. „Буковини" 8⁰ 83 + (1) ст.

1 б) З села. Друге, доповнене виданнє Заходом Др. Льва Когута і Франца Коковского. Чернівці 1909. [Світова бібліотека 4 ч.] 8⁰ 71 ст.

1 в) З села. (Оповѣданя). В-во Т-ва „Просвѣта" в Ужгородѣ 23 ч. Ужгород 1923 8⁰ 31 ст.

2 З життя. Збірка опововідань. Накл. Укр. р. Вид. Спілки 12 ч. у Львові 1899 8⁰ 62 + (1).

3 Оповідання. Накл. А. Хойнацкого. 1901 16⁰ 136 + (2) ст.

4. Стрічки. (Заходом К. Студиньского) Накл. А. Хойнацкого. Л. 1901 м 8⁰ 103 + (2) ст. [вірші]

5 Щаслива година. (Заходом К. Студиньского) Накл. А. Хойнацького Л 1901 м 8⁰ 145 + (1) ст.

6 Листки падуть. (Заходом К. Студинського). Накл. А. Хойнацького. Л. 1902 8⁰ 126 + (4) + портрет автора з власноручним підписом [вірші].

7 На послухання до Відня. (В-во Т-ва „Просвіти" ч. 268) Л. 1902 16⁰ 31 ст.

8 а) Марченко Ярослав: На Тарасовій могилі. Річ сценічна. Відіграна в Бережанах дня 2 червня 1902 перед вечерницями в память 41. роковин смерти Тараса Шевченка. Тернопіль 1902 16⁰ 7 + (1) ст.

[Марченко Ярослав: передрук у збірці: „На коляду Руси-Україні оден сніп гайдамацької ниви. Л. 1903 16⁰ 1—11 ст.].

8 б) Марченко Ярослав: На Тарасовій могилі. Сценічний прольоґ. Видання друге. Накл. автора Краків 1910 16⁰ 11 ст.

9 Осінь. Коломия. Накл. власним 1902 16⁰ 93 + (2) ст. [Вірші].

10 а) В глухім куті, оповідання написав... В-во Т-ва „Просвіти" 274 ч. Л. 1903 16⁰ 29 + (3) ст.

10 б) В глухомъ кутѣ. (В-во Т-ва „Просвѣта" в Ужгородѣ 15 ч.) 1922 8⁰ 16 ст.

---

[1]) Зенон Кузеля: Бібліоґрафія писань Богдана Лепкого. Зложив... „Золота Липа" 229—253 ст.

(Зміст: I. Книжкові видання... II. Книжки зредаґовані або видані Б. Лепким. III. Часописна література [за 1918—1922 р.] IV Деякі музичні композиції до слів...)

11 В горах. Новелі. Л. 1903

12 Марченко Ярослав: Власна хата. Коломия 1903 16^0 14 ст.

13 Миколі Лисенкови на спомин 7 грудня 1903 року. Л. [1903] 8^0 (3) ст. [вірш].

14 Нова збірка. Накл. А. Хойвацького. Л. 1903 м 8^0 101 + (1) ст. [вірші].

15 І. Донька і мати, або не протився науці. ІІ. На милування нема силування. (Правдива подія). Написав Б. Л. (В-во Т-ва „Просвіта" 290 ч.) у Л. 1904 8^0 27 ст.

16 На чужині. Спомини і мрії. Л. 1904 16^0 [вірші].

17 З глибини душі. Вибір поезій. Накл. М. Петрицького Л. 1905 8^0 192. [Портрет автора і власнор. підпис].

18 Над рікою. (Поезії) Накл. Я. Гординського. 1905 8^0 92 ст.

19 По дорозі життя. Вибір оповідань. Накл. М. Петрицького. Л. 1905 8^0 168 + (1) ст.

20 Кара та інші оповідання Укр. р. Вид. Спілка у Л. 1905 м. 8^0 167 ст.

21 Поезіє, розрадо одинока. „Молода Муза" 9 ч. Л. 1908 [друк у Кракові] 16^0 80 + (2) ст. [вірші].

22 а) Кругелецький Федір: Чекає нас велика річ! Прольоґ. Накл. автора Краків 1910 16^0 11 ст.

22 б) Чекає нас велика річ. Вид. Т-во „Просвіта" у Львові ч. 378. Відень 1916 м 8^0 35 + (5) ст.

23 Для Ідеї, В-о „Жін. Кружка РТП" у Л. 1911 8^0 15 ст. [Вірші присвячені М. Шашкевичеві].

24 Кидаю слова (Нариси й оповідання). Народна Бібліотека р. І. ч. 1-2. Чернівці 1911 16^0 78 ст.

25 Оля. Образок з глухого кута. Накл. автора. Л. 1911 8^0 48 ст. [відбитка з „Руслана"].

26 В століття уродин Шевченка. (Вірш виголошений дня 9 і 10 марта (!) 1914 на концертах в честь Т. Шевченка у Львові. В Кракові [1914] 8^0 (4) ст.

27 З над моря. Накл. автора. Жовква 1913 16^0 85 + (2) ст. [Вірші].

28 а) За люд, у сотні роковини уродин Тараса Шевченка. Накл. А. Максимовича. Краків 1914 8^0 24 + портрет Шевченка.

28 б) За люд. [2 вид.] Відень 1915.

29 Лепкий Б.: Сім пісень. Гостинець для українських вояків від „Союза Визволення України". Відень 1915 16^0 16 ст.

30 Червона калина. Збірка присвячена Українським Січов. Стрільцям. Зложив... Ілюструвала Олена Кульчицька. Відень 1915 8^0 35 ст. [Містить теж вірші Лепкого]

31 Тим, що полягли 1914—1915. Накл. Заг. Укр. Культурної Ради. Відень 1916, 8^0 56 ст. [Заг. теж по нім.].

32 Ще не вмерла Україна Співаник з великих днів. Впорядкував і рисунками прикрасив... Накл. Заг. Укр. Культ. Ради. Відень 1916 8^0 62 + (1).

33 Доля. Вецляр 1917 м. 8^0 52 + потрет автора. [Вірші].

34 Прийди до нас. Промова на концерті в честь Тараса Шевченка... у Відні 1917 8^0 7 ст.

35 Петро Тихий: Своє життя. (Розмови на біжучі теми). Київ-Ляйпціґ 1918 8^0 63 ст. [32 ілюстр. в тексті. Друк. у Вецлярі].

36 Вибір віршів. В-во „Струя". Вецляр 1921 16^0 60 + (3) ст. + портрет автора.

37 Ноктурн. Зальцведель 1921 8^0 16 ст. [Вірші].

38 Писання. Том І. Вірші. Київ-Ляйпціґ. Укр. накладня... [б. р 1922] 8^0 (1) + LXXVII + 397 + (1) + XVI ст. + портрет Б. Лепкого.

39 Писання. Том ІІ. Проза. Тамже [Б. р. 1922] 8^0 485 + (2) ст.

40 Струни. Антольоґія української поезії від найдавніших часів до нинішних днів.. 2 томи Берлін 1922. [вірші Лепкого ІІ. т. 192—200 ст.].

41 Золота липа. Ювілейна збірка творів... З його життєписом, бібліоґрафією творів і присвятами. Зладив Зенон Кузеля. З портретом Ювілята й 14 обр. в тексті. Накл. В-ва „Укр. Слово" 8^0 258 ст. [писання Лепкого 133—222 ст.].

42 Як я вертався до дому з неволі. „Вид. Укр. Культ. Ради". Відень 1917 8^0 портрет + 4 ст. [вірш].

43 Під тихий вечір. Повість-казка. Укр. Накладня Київ-Ляйпціґ 8^0 343 + (1) ст. (Повісти й оповідання І).

44 Мазепа:

І. Мотря І. т. **Укр. Накл. Київ-**

Ляйпціґ 8⁰ 381 + (1) ст. (Повісти й оповідання II. 1).

теж II т. 8⁰ 307 + (1) ст.

II. Не вбивай Історична повість Укр. Накл. Київ-Ляйпціґ 8⁰ 395 ст. (Повісти й оповідання) II 2).

III. Батурин. Укр. Накл. Київ-Ляйпціґ 8⁰ 415 + 1 (Повісти й оповідания II 3).

IV. Полтава. I т. Над Десною. Книгарня нТіШ. Львів 1928 8⁰ (2) + 329 ст.

теж II. **Бої** 1929 8⁰ 415 ст.

45 От так собі. Мініятури. Червона Калина". Львів-Київ 1926 м. 8⁰ 129 + (7) ст. [перше друковані в берл. Літописі].

46 Слота. „Червона Калина" Львів-Київ 1926 16⁰ 27 ст. [вірші],

47 а) Сотниківна. Історична кзртина з часів Виговського. Л. 1927 м. 8⁰ 184 ст.

II. вид. „Просвіти" 1931.

47 б) Олесја-стотинарева ktu. Историјska слика из доба хетмяна Виговског. Написао... Превео са украјинског В. Вигковски. Београд 1930 8⁰ X + (1) + 159 + (1) ст.

48 Веселка над пустарем. Повість. Накл. „Неділі" Л. 1929 8⁰ 128 ст.

49 Зірка. Повість з повоєнних часів. „Червона Калина" 1929 181 + (3).

50 Вадим. Повість з княжих часів. „Червона Калина" Л. 1930 8⁰ 227 ст.

51 Під ялинку. Різдвяна збірка. В-во „Просвіта" 766 ч. Л. 1930 8⁰ 111 ст.

II Книжки діточі і для молоді.

52 Читанка для середних шкіл з польським язиком викладовим. Курс низший. Уложив... Wypisy dla szkół średnich z polskim językiem wykładowym. Накл. Фонду Краєвого. У Л. 1904 8⁰ V + (1) 144 ст.

53 Перша Читанка (Буквар) для народних шкіл. Уложили Антін Крушельницький, Омелян Попович,... З образками Олени Кульчицької. Видання. Укр. Культ. Ради" у Відні 1918 8⁰ 80 ст.

54 Про дідову Марусю і про бабину Галюсю. Казка для дітий „Рідна Школа" Л. 1931 16⁰. 20 ст.

55 Про лиху мачуху. Казка. для дітий „Рідна Школа" Л. 1931 16⁰. 40 ст.

56 Про діда, бабу і качечку кривеньку. Казка для дітий, „Рідна Школа" Л. 1931 16⁰ 16 ст.

57 Три казки. „Рідна Школа" Л. 1933 160 78 ст.

III. Наукові книжки.

58 Marja Konopnicka. Szkic literacki. (Sprawozdanie wyższ. gimnazjum za rok 1898). Brzeżany 1898.

59 Василь Стефаник. (Літературний нарис. Накл. автора. Л. 1903 16⁰ 31 + (1) ст.

60 Начерк історії української літератури. Написав... „Загальна Бібліотека 1-6 ч. Галицька Накладня Якова Оренштайна. Книжка I (До нападів Татар) Коломия б. р. 1904 м. 8⁰ 320 ст.

60 а) теж Книжка II. Від нападів Татар до Котляревського. „Заг. Бібліотека 94—98 ч. б. р. 1912 272 ст.

60 б) теж Друге справлене видання з ілюстраціями. Київ-Ляйпціґ б. р. 1923 м. 8⁰ 333 + V ст.

61 Про „Наймичку", поему Т. Шевченка. Львів 1907 8⁰ 64 ст.

92 II. Маркіян Шашкевич. Характеристики українських письменників. З ілюстрациями. Написав... „Загальна Бібліотека" 106 7 ч. Гал. Накл. Я. Оренштайна в Коломиї б. р. 1910 (?) 8⁰ портрет + VIII + 108 ст.

63 Про житє великого поета Тараса Шевченка в пятьдесятьлітню річницю його смерти видало Т-во „Просвіта". У Л. ч. 359 1911 8⁰ 47 + (1) ст. [підп. на кінці Богдан Л.].

64 Про Шевченків „Кобзар". В сотні роковини уродин Поета видало Т-во „Просвіта" у Л. (В-во Т-ва „Просвіта" 373 ч.) Л. 1914 м. 8⁰ 64 ст. [Друк. теж в „Укр. Слові" Л. 1916 65 ч.].

65 В Тарасові роковини. З ілюстраціями. Коштом і заходом Т-ва „Просвіта" 375 ч. Відень 1915 м. 8⁰ 31 + (1) ст.

66 Чим жива українська література? в збірці: З історії української літератури. Накл. „Союза Визволення України". Відень 1915 8⁰ 3-23 ст. [друга стаття В. Сімовича].

66 б) **Чим жива українська література** написав... Друге справлене видання. Веџляр 1918 8⁰ 23 ст

Тихий Петро: Своє життя. Розмови на біжучі теми. Веџляр 1918 16⁰ 62 ст.

67 **Про життя і твори Тараса Шевченка**, написав. Укр. Накладня. Київ-Ляйпціґ 1918 8⁰ 98 ст.

68 **Шевченко про мистецтво.** Накладом автора. Зальцведель 1920 м. 8⁰ 26 ст. [передрук із „Шляху" І. 77—80 чч.].

69 **Н. Літинський**]. Дещо про гроші. Бібліотека „Укр. Слова" ч. 26 Berlin 1922 16⁰ 24 ст. [передрук із „Шляху" II 3-4 чч.[.

70 **Незабутні.** Літературні нариси.. Бібліотека „Укр. Слова" ч. 4. Берлін 1922. Накл. „Укр. Слова" Берлін 1922 16⁰ 82 + (2)

71 **Ukraina.** Zarys literatury. Podręcznik informacyjny. Wydawnictwo „Słowianie" Serja I. № 2 Warszawa-Kraków 1930 8⁰ 272 ст.

Переклади.

72 **Słowo o pułku Igora.** Przełożył... (Przekład z komentarzem) Kraków 1905 8⁰ 54 + (1) ст.

73 **Kociubyński M, W pętach szatana.** Tłómaczył N. M. [Б. Лепкий] Nakładem Feliksa Westa. Brody 1906 8⁰ 219 + (2) ст.

74 **Слово о полку Ігоревім** у віршованих перекладах. „Воєнна бібліотека Культурної Ради". Накл. Заг. Укр. Культ. Ради. Відень 1915 8⁰ 56 ст. (Переклади й переспіви: Тараса Шевченка; Михайла Максимовича, Стефана Руданського, Панаса Мирного, Василя Щурата й Богдана Лепкого) [Заголовок теж по нім.]

75 **Байка Івана Крилова** в переспівах і наслідуваннях... Укр. Накладня... Київ-Ляйпціґ 1919 16⁰ 44 + (1) ст. [Передмова 5-8 ст. підп. Б. Л.].

76 **Жеан де Ляфонтен. Казки.** Свобідний переклад [Лепкого] з образками Укр. Накл. Київ-Ляйпціґ б. 1921 16⁰ 41 + (1) [друк. у Веџлярі].

77 **Казки Фенельона** Укр. Накл. б. р. 1922 16⁰ 48 ст. [З передмовою Л.].

78 **Заворожена королівна.** Укр. Накладня... Київ-Ляйпціґ Гал. Накладня Ukr. Publisching Winnipeg. Б. 1920 4⁰ (10 + 3) ст. [книжка з кольоровими образками для дітей. Текст Лепкого].

79 **Казки 1001 ночі** [як вище] 4⁰ (10 + 3) ст.

80 **Кіт в сапянцях** [як вище] 4⁰ (10 + 3) ст

81 **Мінхгаузен** [як вище] 4⁰ (10 + 3) ст.

82 **Подорож пана Цікавського** [як вище] 4⁰ 11 ст.

83 **Робінзон Крузо** [як вище] 4⁰ (10 + 3) ст.

84 **Снігурочка** [як вище] 4⁰ (10 + 3) ст.

85 **Хатка дядька Томи** [як вище] 4⁰ (10) ст.

86 **Червона шапочка** [як вище] 4⁰ (10) ст.

Бийте в дзвін, бийте в дзвін на тривогу! Щоб не було на ратунок пізно!

— — — — — — — — — — — — — — — —

Буває слово від діла палкіше, буває діло доброго слова не варте.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Я вірю як у Бога
В відродження країни,
Ще єсть, ще єсть дорога
З упадку і руїни.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Непоборима сила
Дрімає в нашім полі...

Б. Лепкий.

Видає Видавн. Кооп. „Мета". Відвіч. ред. ПЕТРО ІСАЇВ.

АДР. РЕДАКЦІЇ Й АДМІНІСТРАЦІЇ: ЛЬВІВ, ЯПОНСЬКА Ч. 7/II. ТЕЛ 94-56.

ВІДБИТО В ДРУКАРНІ „БІБЛЬОС", ЛЬВІВ, ЯПОНСЬКА 7. ТЕЛ. 14-78.